

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Bendrosios psichologijos katedra

Ingrida Baranauskaitė

Psichologijos studijų programa

Magistro darbas

Studentų nuostatos į menstruacijas

Darbo vadovas: dr. V. Navickas

Vilnius 2006

Baigiamąjį darbą “Studentų nuostatos į menstruacijas,” patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanų įsakymu Nr....., parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir įteikiau vadovui.

.....

(Data)

.....

(Absolventės parašas)

Baigiamasis darbas atitinka (neatitinka) MA darbams keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas

.....

(Data)

.....

(Vadovo parašas)

Baigiamąjį darbą su vadovo tarpininkavimu katedra gavo

.....

(Data)

.....

(Katedros reikalų tvarkytojos parašas)

TURINYS

SANTRAUKA.....	4
SUMMARY.....	5
ĮVADAS.....	6-22
1.1. Nuostatų į menstruacijas tyrimai ir jų kultūrinis kontekstas.....	6
1.1.1. Trumpa tyrimų istorija.....	6
1.1.2. Kultūrinio konteksto svarba nuostatų į menstruacijas tyrimams.....	8
1.2. Svarbiausieji jaunų moterų nuostatų į menstruacijas šaltiniai.....	11
1.2.1. Menarchės patirtis	11
1.2.2. Menopauzės ekspektacijos.....	14
1.2.3. Priešmenstruacinė ir menstruacinė patirtis.....	15
1.3. Merginų fizinio brendimo laikas ir galima jo įtaka nuostatoms į menstruacijas.....	18
1.4. Tyrimo tikslas, uždaviniai ir hipotezės.....	22
TYRIMO METODIKA.....	23-25
2.1. Tyrimo dalyvės.....	23
2.2. Tyrimo metodas.....	23
2.3. Tyrimo eiga.....	24
2.4. Duomenų tvarkymas.....	25
REZULTATAI.....	26-37
REZULTATŲ APTARIMAS.....	38-45
IŠVADOS.....	46
LITERATŪRA.....	47-51
PRIEDAI.....	52-55

Studentų nuostatos į menstruacijas

SANTRAUKA

Menstruacijos – tai multidimensinis mokslinio ir paramokslinio domėjimosi objektas. Tyrimo objektas – studentų nuostatos į menstruacijas. Tyrimo tikslas – studentų nuostatų į menstruacijas analizė lietuviškosios tradicinės mėnesinių sampratos kontekste. Tyrimo dalyvavo 234, 17 – 26 metų studentės merginos (amžiaus vidurkis 19.9 m.), kurios buvo suskirstytos į keturias grupes pagal tai, kada joms prasidėjo mėnesinės: anksti (iki 12.6 m.), laiku (12.6 – 14.6 m.) ir vėlai (nuo 14.6 m.) brendusios merginos bei pagal tai, kalbėjo ar nekalbėjo su mama prieš prasidedant pirmosioms mėnesinėms. Tyrimo dalyvės turėjo užpildyti anketą, sukurtą amerikiečių psichologų J. Brooks – Gunn ir D. N. Ruble (1980), bei atsakyti į tris papildomas anketos pabaigoje pateiktus klausimus: koks Jūsų amžius, kada prasidėjo pirmosios mėnesinės bei ar kalbėjote su mama apie jas prieš prasidedant pirmosioms mėnesinėms. Gauti lietuvių studentų rezultatai buvo lyginami su anksčiau atlikto tyrimo, kuriame dalyvavo britės bei indės studentės, rezultatais. Lietuvės savo nuostatomis į menstruacijas artimesnės britų nuostatomis nei indžių. Tyrimo metu gauti duomenys buvo skaičiuojami Studento t kriterijaus, taikomo nepriklausomoms imtims, pagalba. Rezultatai patvirtino hipotezę, kad anksti, laiku ir vėlai brendusių studentų nuostatos skiriasi. Anksti brendusios merginos labiau nei laiku ar vėlai brendusios pritarė teiginiam, jog mėnesinės – tai sveikatą griaunantis bei nepatogumus keliantis įvykis. Laiku brendusios merginos labiau nei anksti ar vėlai brendusios sutiko su nuomone, kad mėnesinės – tai natūralus įvykis. PMSo egzistavimui labiausiai pritarė vėlai brendusios merginos. Laiku brendusios labiau nei anksti ar vėlai brendusios pritarė teiginiui, kad mėnesinės nedaro įtakos tiek protinei, tiek fizinei moters veiklai. Taip pat patvirtino hipotezę, kad pokalbio buvimas ar nebuvimas su motinomis prieš pirmąsias mėnesines, daro įtakos dukterų nuostatomis į menstruacijas. Kalbėjusios bei nekalbėjusios prieš menarchę su motinomis merginos panašiai sutiko su mintimi, kad mėnesinės – tai sveikatą griaunantis bei nepatogumus keliantis įvykis. Taip pat panašiai pritarė teiginiam, liudijantiems apie PMSo egzistavimą. Teiginiui, kad mėnesinės – tai natūralus įvykis, statistiškai reikšmingu skirtumu labiau pritarė merginos, kalbėjusios su motina prieš menarchę. Visiškas mėnesinių įtakos neigimas ryškesnis su motinomis kalbėjusių merginų grupėje. Taigi, tiek brendimo laikas, tiek pokalbio su motinomis prieš pirmąsias mėnesines buvimas ar nebuvimas, daro įtakos merginų nuostatomis į menstruacijas.

Higher School Students' Attitudes to Menstruation SUMMARY

Menstruation is a multidimensional object of both scientific and parascientific inquiry. The present study examines higher school students' attitudes to menstruation, purposing to analyse them within the context of Lithuanian traditional understanding of menstruation. Investigation involved 234 female students aged from 17 to 26 (mean age 19.9) years. The participants were divided into 3 groups by their menarcheal age, that is early (before 12.6), on time (between 12.6 and 14.6), and late (after 14.6) maturing girls. Moreover, the study cohort was divided into 2 groups basing upon the presence/absence of a pre-menarcheal conversation with the mother on the topic of menstruation. Participants were asked to fill in a questionnaire survey form worked out on the basis of instrument created by American psychologists J. Brooks-Gunn and D. N. Ruble (1980), and to answer the following 3 additional questions provided at the end of the questionnaire form, that is what is your age? when did you have your first period? had you discussed with your mother the topic of menses before you had your first period? Evidence elicited from Lithuanian students was compared with the findings produced by a previous study involving British and Indian students. Lithuanian students' attitudes to menstruation were more similar to the ones demonstrated by British students. The study data were calculated with the help of a Student-*t* criterion applicable to independent samples. The findings corroborated our hypothesis that the attitudes of early-, on time-, and late-maturers differed. Early-maturers, compared to the on time- and late-ones, supported the statements that menstruation was a debilitating and a bothersome event. On time-maturers, compared to the early- or late-ones agreed with the statements that menstruation was a natural event. Late-maturers were the ones who gave the biggest support to PMS. On time-maturers, compared to the early- or late-ones, agreed with the statements that menstruation did not affect woman's mental and physical performance. The hypothesis that the presence/absence of pre-menarcheal conversation with the mother affected daughters' attitude to menstruation was corroborated. Those who did speak with their mothers, and those who didn't supported similarly the idea that menstruation was a debilitating and bothersome event. Their opinions on statements supporting the PMS existence were also similar. Statistically significant difference was revealed in terms of statement that menstruation was a natural event: those girls who spoke with their mothers before their first period supported the above statement stronger. Absolute denial of any effect of menstruation was more obvious in the groups of girls who spoke with their mothers. Thus, both the timing of maturation and the presence/absence of a pre-menarcheal conversation with the mother affect young women's attitudes to menstruation.

IVADAS

1. 1. Nuostatų į menstruacijas tyrimai ir jų kultūrinis kontekstas

1.1.1. Trumpa tyrimų istorija

Menstruacijos – multidimensinis mokslinio ir paramokslinio domėjimosi objektas. Juk kraujas nuo seniausių laikų yra neblėstančios žmonių nuostabos ir troškimų, baimės ir įtarimų, pasididžiavimo ir pasibjaurėjimo šaltinis. Mėnesinių kraujas visada laikytas galingu skysčiu. Dvasininkai ir žyniai, raganiai ir demonologai, nuo seniausių laikų siekė pažinti kraujo galias, pabrėžia neigiamas mėnesinių kraujo savybes, perspėja saugotis žalingos menstruojančios moters įtakos klimatui, pasėliams, maistui, medžioklės, žūklės, karo sėkmei. Mokslininkai mėgina aiškinti įvairius su mėnesinėmis susijusius papročius, prietarus ir draudimus (Bettelheim, 1971; Delaney ir kt., 1976; Mead, 1975; Herdt, 1990; Roux, 1994; Murray, 1998).

19 a. imtas fiksuoti mėnesinių pradžios laikas. Tai ilgainiui leido pastebėti epochinę menarchės amžiaus tendenciją. Menarchės, t. y. pirmųjų mėnesinių pradžios amžiaus vidurkis per pastaruosius pusantrą šimto metų ženkliai paankstėjo. Pavyzdžiui, 19 a. viduryje Norvegijos mergaičių menarchės pradžios vidurkis buvo lygus 17 metų. Šiandien - jau 13 metų. Panaši tendencija stebima kitose šalyse, taip pat ir Lietuvoje. Tyrinėdami menstruacijų pradžios laiko kitimus, menarchę veikiančius faktorius, mokslininkai nepaliko be dėmesio ir menstruacijų pabaigos, t.y. menopauzės: tiriami menopauzės amžiaus veiksniai, diskutuojama dėl menopauzės amžiaus epochinės tendencijos (Neugarten ir Kraines, 1965; Balčiūnienė ir kt., 1991; Matthews, 1992; Lock, 1998; Sommer ir kt., 1999; Thomas ir kt., 2001).

Per pastarąjį šimtmetį atrasta daugybė geriau menstruacijas padedančių suprasti dalykų. Prie jų neabejotinai priskirtinas garsusis priešmenstruacinis sindromas (PMS), menstruacijų sinchronizacija ir t. t. Menstruacijomis susidomėjo kriminologai, suicidologai, verslininkai. Pastaruoju metu labai išplitus pramoniniu būdu gaminamoms menstruacinės higienos priemonėms, jų šalutinių produktų tinkamu utilizavimu susirūpino gamtos apsaugos specialistai (Delaney ir kt., 1976; Baca-Garcia ir kt., 2003; McMaster ir Cormie, 1997; Marvan ir Escobedo, 1999).

Nors naivu būtų tyrinėti mėnesines taip, tarsi jos egzistuotų atskirai nuo jų raiškovių moterų, tačiau moterų nuostatų į menstruacijas tyrimų labai pagausėjo tik praėjusiojo amžiaus paskutiniaisiais dešimtmečiais. Pirmieji moterų nuostatomis į mėnesines susidomėjo psichoanalitikai. S. Freud'o darbuose nemaža samprotavimų apie mėnesines ir jų įtakas moterims.

Psichoanalitikai pirmąsias mėnesines įvardino kaip „menarchės traumą,” t.y. ženklą, primenantį moteriai penio netektį. Mėnesines jie susiejo su kastracijos baime, penio pavydu, moteriškuoju mazochizmu. 1931 m. K. Horney išspausdino straipsnį apie priešmenstruacinę moters būseną, o 1932 m. psichoanalitikė M. Chadwick paskelbė pirmą išsamią psichologinę studiją apie menstruacijas (pg. Delaney ir kt., 1976, p. 65). Apie menstruacijų svarbą moterims, apie moterų nuostatas į pirmąsias mėnesines rašė psichoanalitikės M. Klein ir H. Deutsch. Pastarosios veikalų „Moters psichologija” rėmėsi prancūzų rašytoja S. de Beauvoir, knygoje „Antroji lytis” išpopuliarinusi psichoanalitikų menstruacines studijas (Delaney ir kt., 1976; de Beauvoir, 1996, Horney, 1993).

Psichoanalitikai, pradėjęs tyrinėti mergaičių ir moterų nuostatas į menstruacijas, atkreipė dėmesį į menstruacinių draudimų (menstrual taboo), menstruacinės gėdos (menstrual shame) varžomų mergaičių baimes ir sunkumus, siekiant išsiugdyti moteriškąjį identitetą. Antrojoje 20 a. pusėje mergaičių nuostatų į menarchę tyrimų ėmėsi žmogaus raidos psichologai. Suaugusiųjų raidos, senatvės psichologijos specialistai susidomėjo moterų nuostatomis į menopauzę. Netrukus psichologai pastebėjo, kad nuostatų į menstruacijas tyrimai ribojasi beveik vien tik viduriniajai baltųjų amerikiečių klasei priklausančių moterų intimis. Taigi prasidėjo tarpkultūriniai menstruacijų tyrimai (Greif ir Ulman, 1982; Brooks-Gunn ir kt., 1977; Brooks-Gunn ir Ruble, 1982; Clarke ir Ruble, 1978; Brooks-Gunn ir Reiter, 1994; Kaplan, 1997; Rousseau ir McCool, 1997; Crouch ir McKenzie, 1999; Sommer ir kt., 1999; Kowalski ir Chapple, 2000; Bramwell ir kt., 2002).

Esama įvairių menstruacinės patirties ir nuostatų į menstruacijas tyrimo technikų. 1968 m. R. H. Moos paskelbė klausimyną menstruaciniam distresui tirti (Moos, 1968). Kiti klausimynai daugiausia skirti vyresniųjų paauglių ir studentų tyrimams: The Adolescent Menstrual Attitude Scale (AMAS) (Brooks-Gunn, 1985); The Adolescent Menstrual Feeling Scale (AMFS) (Brooks-Gunn ir Ruble, 1982). Dažnai naudojamas 1980 m. J. Brooks-Gunn ir D. Ruble sukurtas nuostatų į menstruacijas klausimynas (MAQ – Menstrual Attitude Questionnaire) (Brooks-Gunn ir Ruble, 1980). Anksčiau vyravo kiekybiniai (retrospektyvūs ir, rečiau, prospektyvūs) tyrimai (Greif ir Ulman, 1982; Swenson ir Havens, 1987). Pastaruoju metu daugėja kokybinių tyrimų (Kaplan, 1997; Lee ir Sasser-Coen, 1996; Beausang ir Razor, 2000).

Nelengva iš didelės gausos tyrimų rezultatų ir išvadų išskirti tai, kas svarbiausia. Daugelis skirtingais būdais gautų rezultatų rodo, kad menstruacijos moterims kelia ambivalentiškus jausmus. Menarchę patyrusios merginos, net ir tos, kurios apie šį įvykį žinojo iš anksto, jaučiasi ir susijaudinusios, ir patenkintos, ir išsigandusios, ir nusiminusios. Menopauzę moterys irgi sutinka tiek su palengvėjimu, tiek su liūdesiu. Vis labiau akivaizdėjanti nuostatų į mėnesines priklausomybė

nuo kultūrinio konteksto leidžia mokslininkams menstruacijas įvardinti kaip biokultūrinį, biosocialinį fenomeną. Minėta priklausomybė pastebima ir mergaičių reakcijose į pirmąsias mėnesines, ir pagyvenusių moterų menopauzės patirtyje, ir priešmenstruaciniame sindrome, kurio simptomus tyrinėtojai vis dažniau laiko vien tik vakarų kultūros moterims būdingais reiškiniais. Daugelis tyrinėtojų pabrėžia, kad nuostatų į mėnesines, kaip biosociokultūrinį fenomeną, tyrimui būtų reikšminga prieiga, skatinanti ieškoti sąsajų tarp vienai kultūrai priklausančių, bet skirtingoms kartoms atstovaujančių moterų menstruacijų patirties ir jos perdavimo mechanizmų (Swenson ir Havens, 1987; Lee ir Sasser-Coen, 1996; McMaster ir Cormie, 1997; Murray, 1998; Marvan ir Escobedo, 1999).

Maždaug per pastaruosius du dešimtmečius įvyko mažų mažiausiai du svarbūs įvykiai, kurių poveikis moterų menstruacinėms nuostatomis dar nėra moksliniais tyrimais pakankamai apčiuoptas. Pirmas, mėnesinės virto labai dideliu pinigų nešančio verslo objektu. Taigi televizijos ekranus užplūdo anksčiau neregėta menstruacinės higienos priemonių reklama. Higienos priemonės šlovinančios reklamos poveikis moterų nuostatomis į mėnesines susilaukė psichologų dėmesio ir gana kritiškų išvadų. Antrasis įvykis – tai medicininiai išradimai, siūlantys moterims galimybę, pasitelkus specialius oralinius kontraceptikus, visiškai ar bent iš dalies išsilaisvinti nuo menstruacinių rūpesčių (Delaney ir kt., 1976; Merskin, 1999; Simes, 1998; Kissling, 2002).

1.1.2. Kultūrinio konteksto svarba nuostatų į menstruacijas tyrimams

Tarpkultūriniai menstruacijų patirties ir nuostatų į mėnesines tyrimai aiškiai rodo, kaip sunku, o net ir mažai prasminga tokius tyrimus planuoti ir jų rezultatus interpretuoti atsietai nuo kultūrinio konteksto. Kultūrinės nuostatos, įvairūs su menstruacijomis susiję kultūriniai tikėjimai ir draudimai gali net ženkliai riboti psichologinių tyrimų vykdymo galimybes. Akivaizdus tokio ribojimo pavyzdys – kiniečių kultūra. Kinų psichologės teigia, kad iki pat paskutiniojo 20 a. dešimtmečio visai neturėta žinių apie tai, kaip kinietės mergaitės reaguoja į pirmąsias mėnesines. Dar visai neseniai seksualumas, menstruacijos kinų visuomenėje laikytos didžiai draustinomis aptarinėti temomis. Šitokie draudimai neaplenkė ir mokslinių įstaigų (Yeung ir kt., 2005).

Pirmuosius išsamius tarpkultūrinius menstruacijų tyrimus inicijavo Pasaulinė Sveikatos Organizacija. Tyrimai vyko 1973-1980 m. Egipte, Indijoje, Indonezijoje, Jamaikoje, Korėjoje, Meksikoje, Pakistane, Filipinuose, Didžiojoje Britanijoje ir Jugoslavijoje. Tyrimai buvo tęsiami Kenijoje ir Zimbabvėje (McMaster ir Cormie, 1997). Visai neseniai kelios labai išsamios studijos atliktos Bangladeše ir Peru (Chung ir kt., 2001; Bosch, 2005).

Kaip jau minėta, pastaruoju metu mokslininkai suskato tyrinėti tai pačiai kultūrai priklausančių, tačiau skirtingoms kartoms atstovaujančių moterų mėnesinių patirtį ir tos patirties perdavimo iš kartos į kartą mechanizmus. Tikimasi, kad tyrimai, kurių metu kaupiasi autentiški vyriausiosios kartos moterų pasakojimai apie jų menstruacinę patirtį, gali padėti geriau suprasti tradicinį požiūrį į menstruacijas. Neatidėlioti tokių tyrimų labiausiai skatina tai, kad vyriausio amžiaus moterys neilgai trukus pasitrauks į nebūtį, o iš ten apie savo patirtį jau niekam negalės papasakoti.

Lietuviškasis kultūrinis mėnesinių kontekstas dar mažai pažįstamas. Tradicinės lietuviškosios mėnesinių sampratos tyrimuose gausu „baltų dėmių.“ Lietuvos etnologų darbuose esama duomenų tik apie su pirmosiomis mėnesinėmis susijusius 19 a. pabaigos ir 20 a. pirmosios pusės ritualus (Šaknys, 1996; Račiūnaitė, 2002). Žinių apie mėnesinių kraujo naudojimą gyvulių, paukščių ar žmonių ligoms gydyti, apie menstruojančią moterį supusius draudimus pasitaiko etnografiniuose rinkiniuose (Balys, 1979; Juodoji knyga, 2004). Tyrinėdama tikėjimą bloga akimi Lietuvoje etnologė M. Balikienė užfiksavo tikėjimų gydomąja, kenkiančiąja bei užkeriančiąja (vyrų priviliojimai) mėnesinių kraujo galia. Šie tikėjimai mūsų krašte tebėra paplitę ir gyvybingi (Balikienė, 2004).

Pastaruoju metu užsimezgdusio etnologų ir psichologų bendradarbiavimo išdavoje susibūrė nedidelė darbo grupė, siekianti aprašyti lietuviškąją tradicinę mėnesinių sampratą. Grupės, kuriai vadovauja V. Navickas, darbe dalyvauja ir šių eilučių autorė.

2005 m. rudenį darbo grupė ėmėsi sudarinėti vyriausio amžiaus moterims skirtą klausimyną. Klausimynas, padedant VU psichologijos specialybę studijuojančioms stacionarinio ir neakivaizdinio skyriaus studentėms, talkinant psichologijos dalyką studijuojančioms matematikėms ir sociologėms bei konsultuojantis su profesionaliais etnologais, buvo išbandytas, praplėstas ir patobulintas (Balikienė ir kt., 2006). Šiuo metu darbo grupės archyve saugomi 83 iš įvairių Lietuvos vietų kilusių skirtingo amžiaus (50-60 metų (7), 60-70 metų (26), 70-80 metų (35), 80-90 metų (15) moterų pasakojimai apie savo menstruacinę patirtį. Dalis pasakojimų (45), moterims sutikus, įrašyti į diktofoną. Tai labai gyvi ir emocingi prisiminimai apie pirmųjų mėnesinių patirtį, tradicines menstruacijų higienos priemones, kultūrinius tikėjimus ypatinga mėnesinių kraujo galia, draudimus (eiti į bažnyčią, atlikti išpažintį, priimti komuniją, lankyti naujagimį, būti krikšto motina, lankytis bendroje pirtyje, gaminti maistą, sodinti daržoves ir pan.) ribojusius menstruojančios moters veiklą.

Apibendrinus senyvo amžiaus moterų apklausų duomenis, aiškiai matyti, kad:

1. Vyriausios kartos lietuvių moterys pirmosioms mėnesinėms nebuvo ruošiamos. Tai labai aiškiai atsispindi į etnografinio klausimų lapo „Mėnesinės lietuvių kultūroje“ klausimus atsakiusių moterų pasakojimuose.

2. Beveik visos moterys pasakoja, kad nei jų motinos, nei senelės, nei vyresnės seserys nieko joms apie būsimas mėnesines neaiškino. Tik tos, kurioms pirmosios mėnesinės prasidėjo vėlai (16-18 metų), teigė, kad iš nuogirdų, stebėjimų, pokalbių su draugėmis, žinojusios, kad joms anksčiau ar vėliau prasidės mėnesinės. Tos, kurios menarchės sulaukė iki 15-16 metų, tvirtino, kad apie būsimas mėnesines visiškai nieko nežinojusios. Pasirodžius kraujui mergaitės labai išsigąsdavo, manydavo, kad susirgo labai sunkia ar net mirtina liga.
3. Tiek apie mėnesines nežinojusios, tiek šiek tiek žinojusios dažniausiai pasisakydavo apie tai, kas joms atsitiko, savo motinoms. Tačiau būta ir tokių, kurios gana ilgai (net iki 2 metų) niekam apie prasidėjusias mėnesines nepasakojo: slėpėsi, pačios susimeistraudavo savadarbes higienos priemonės, paslapčia net nuo seserų ir motinos, jau nekalbant apie tėvą ir brolius, skalbdavo higienos reikmėms naudojamus skudurėlius. Motinai pasisakiusios aiškino, kad mama jas nuramindavo, sakydama, kad „nieko čia tokio, visoms moterims taip būna“, ir pamokydavo, „kaip susitvarkyti.“ Visos apklaustos moterys pabrėžė, kad jų jaunystės metais apie mėnesines kalbėti nebuvo priimta. Tai, pasak moterų, buvo gėda. Visos moterys labai aiškiai mėnesines tapatino su liga, gėda ir nešvara. Net ir tos, kurios sakė, jog „sirdavusios“ lengvai, vos 2-3 dienas.
4. Dukras auginusios į klausimą, ar savo dukroms pasakojo apie mėnesines iki tol, kol joms tai prasidėjo, irgi dažniausiai atsakė neigiamai. Ir tarsi teisindamosios pridurdavo, kad jų dukros apie būsimas mėnesines sužinodavo iš mokytojų ar iš knygų.

Daugelis vyriausiosios kartos lietuvių moterų menarchę išgyveno kaip labai staigų, emociškai sukrečiantį ir net daugiau ar mažiau traumuojantį įvykį.

Kaip anksčiau pastebėta, Lietuvoje mergaitės menarchei ruošiamos nebūdavo. Tačiau galbūt šis, mūsų akimis žiūrint, neruošimas buvo pats tikrasis ruošimas, kurio tikslas - sukelti mergaitei stiprų emocinį sukrėtimą, neatsiejamą iniciacijos palydovą? Įsidėmėtina, kad dažna ypač anksti menarchės sulaukusi lietuvė moteris tvirtino, kad, pastebėjusi kraują, ne juokais galvojo, kad mirs. Kaip žinia, mirtis ir atgimimas - privalomieji iniciacijos elementai (Bettelheim, 1971; Mead, 1975; Roux, 1994). Antra vertus, tik tolesni tyrimai galėtų parodyti, ar ši mūsų prielaida teisinga.

Pasitelkę populiarias kituose kraštuose plačiai naudojamas metodikas nuostatomis į mėnesines tirti, galėtume nesunkiai nustatyti, kad jaunų lietuvių merginų ir moterų nuostatos į mėnesines skiriasi nuo, pvz. afrikiečių, kiniečių, prancūzių ar kanadiečių nuostatų. Tą atlikus, vis tiek neišvengiamai kiltų pats svarbiausias klausimas: kodėl lietuvių nuostatos skiriasi nuo kitų pasaulio

merginų ir moterų nuostatų? Siekiant atsakyti į šį klausimą, būtų neįmanoma išsiversti be išsamesnio lietuviškosios mėnesinių sampratos pažinimo.

1.2.Svarbiausieji jaunų moterų nuostatų į menstruacijas šaltiniai

1. 2.1. Menarchės patirtis

Daugelis autorių pripažįsta, kad menarchės patirtis - labai svarbus nuostatų į menstruacijas šaltinis. Sąvoką „menarchės patirtis” galima traktuoti siauriau arba plačiau. Traktuojant siauriau, menarchės patirtis apimtų pirmąsias mėnesines patyrusios mergaitės emocinius išgyvenimus, dalinimąsi jais su mama, seserimis, draugėmis. Į platesnę menarchės patirties sąvoką įeitų pa(si)ruošimas menarchei, menarchės ekspektacijos, ekspektacijų palyginimas su realiais menstruacijų potyriais (Clarke ir Ruble, 1978; Brooks-Gunn ir Ruble, 1982; Ruble ir Brooks-Gunn, 1982; Greif ir Ulman, 1982; McGrory, 1990; Kaplan, 1997; Chrisler ir Zittel, 1998; Beausang ir Razor, 2000; Yeung ir kt., 2005).

Menarchės ekspektacijos – tai su būsimomis mėnesinėmis susiję mergaitės lūkesčiai, nuojautos ir spėjimai. Menarchės mergaitė gali laukti baimingai, nerimastingai, arba viltingai, tikėdamasi, jog taps brandesnė, svarbesnė, moteriškesnė. Menarchės ekspektacijų tyrimai rodo, kad mergaičių lūkesčiai ambivalentiški. Deja, lūkesčiuose dominuoja neigiami jausmai. Menarchės lūkesčius tyrusios kinų psychologės atitinkamos vakarietiškos literatūros pagrindu iškėlė hipotezę, kad menarchės laukiančios mergaitės bus ambivalentiškai nusiteikusios būsimo brandos įvykio atžvilgiu ir kad jų lūkesčiuose dominuos neigiami jausmai. Hipotezė pasitvirtino. Gauti duomenys liudijo, kad apie menarchę žinančios ir jos įvykstant 11-16 metų tarpsnyje laukiančios mergaitės jautėsi mažai pasirengusios (5,4% - „visiškai pasirengusios,” 39% - „šiek tiek,” 30,6% - „nepakankamai”; 25% - „visiškai nepasirengusios”). Motinai apie menarchę pranešti ketino 75,5% mergaičių, 10,9% - su niekuo neketino dalintis tokia informacija. Nė viena neketino pirmosiomis mėnesinėmis pasigirti tėvui ar broliui (Yeung ir kt., 2005).

Suprantama, kad apie menarchės ekspektacijas galima kalbėti tik tuomet, jeigu mergaitė bent šį tą nutuokia apie tai, kas ją ištiks ateityje. Jei ji nieko nenučiuokia, vadinasi, ji nieko ir nelaukia. Taigi mergaitė išlieka visai rami tol, kol vieną gražią dieną nei iš šio nei iš to staiga pasirodo kraujas – ligos, nelaimės, žaizdos, mirties pranašas ir palydovas. Kaip jau minėta, tik šitaip menarchė užklupdavo šių laikų Lietuvos merginų močiutes ir net dalį mamų. Ypač tas, kurios menarchės sulaukdavo anksti.

Šių dienų mergaičių galimybės sužinoti apie būsimą menarchę žymiai išsiplėtė. Esama ir specialios literatūros, tiesa, kaip rašo J. Tutkuvienė (2001), gal ne pačios geriausios kokybės. Ruošimas menarchei įtrauktas į mokyklų programas (Swenson ir Foster, 1995; Diorio ir Munro, 2000). Kino filmuose, televizijos programose atsiranda su menarche susijusių temų ir vaizdelių (Kissling, 2002). Tačiau specialistai kritiškai vertina žiniasklaidos, mergaičių higieniniam švietimui skirtų brošiūrų, moterų higienos priemonių reklamos teikiamą informaciją apie menarchę ir mėnesines (Brooks-Gunn ir Reiter, 1994; Beausang ir Razor, 2000). Reklama tiesiogiai ar netiesiogiai skiepija mintį, kad mėnesinės – tai nešvarus, gėdingas, giliausioje paslapyje laikytinas dalykas, pastebėdama, kad tą paslaptį gali padėti išlaikyti tik patikimesni, naujesni, saugesni įklotai ir tamponai. Tik su jais „tomis dienomis” gali jaustis „švari,” „gaivi” ir „saugi.” Tik jie „kalba tavo kūno kalba.” Ir nors televizijos reklamų merginos, pasitelkusios „Always,” „Alldays,” „Carefree,” įveikia visas gyvenimo negandas, šauniai linksminasi ir drąsiai „kabina” berniokus, tačiau rėksminguose reklamos tekstuose dominuoja sauga, švara ir tylą (Merskin, 1999; Simes, 1998).

Tačiau nepaisant minėto tikro ar tariamo mėnesinių „išslaptinimo,” paviešinimo, pripažinimo, kad apie būsimą brandos įvykį mergaitės privalo sužinoti anksčiau nei joms tai atsitinka, nepaisant visuotino supratimo, kad nuoširdūs ir atviri mergaičių ir jų motinų pokalbiai – pats geriausias būdas paaiškinti mergaitėms, kas joms atsitiks, šiuolaikinės mamos labai nenoriai šia tema šnekasi su savo brestančiomis dukromis (Koff ir Rierdan, 1995; Chrisler ir Zittel, 1998; Costos ir kt., 2002; Kiškūnė ir Pociūtė, 2005).

20 a. viduryje išleistoje knygoje S. de Beauvoir (1996, p. 355) rašė, jog labai dažnai pasitaiko, kad motina nepasirūpina iš anksto įspėti dukrą. Remdamasi H. Deutsch darbais, S. Beauvoir pastebi, jog motinos mieliau dukroms atskleidžia nėštumo, gimdymo ar net lytinių santykių paslaptis, nei kalbasi su jomis apie mėnesines. Priežastis ta, kad motinos pačios baisesi „šiuo moterišku jungu.” H. Ellis 1896 m. apklausė 125 JAV vidurinės mokyklos mokines. Pasirodė, jog prasidėjus pirmosioms mėnesinėms, 36 mokinės visai nieko apie jas nežinojo, o 39 turėjo labai miglotų žinių. Po pusšimčio metų H. Deutsch konstatavo, kad reikalai nė kiek nepasikeitė (pg. Beauvoir, 1996, p. 355). Dar po penkiasdešimties metų atlikti tyrimai parodė ne ką geresnius rezultatus (Costos ir kt., 2002).

Prieš kelis metus šių eilučių autorė atliko tyrimą, kuriuo siekė nustatyti, kaip šių dienų merginos pasitinka pirmąsias mėnesines. Retrospektyvi studentų apklausa parodė, kad daugumai (80%) merginų pagrindinis žinių apie menarchę šaltinis yra mama (Baranauskaitė, 2004).

Gaila, kad negalime savo duomenų palyginti su kitų Lietuvos mergaičių tyrimų rezultatais. Tačiau iš šių dienų perspektyvos žvelgdami į 2003-2004 m. atlikto tyrimo eigą ir rezultatus, labiau akcentuodami kultūrinio mėnesinių konteksto svarbą, galime pasakyti, kad mūsų naudotą anketą

reikėjo papildyti šiuo klausimu: „*Ar iki prasidedant mėnesinėms kalbėjaisi apie jas su savo mama?*”

Siekdami nustatyti žinių apie mėnesines šaltinius, naudojome du klausimus: 1., „*Apie mėnesines pirmą kartą sužinojau iš ...*” ir 2., „*Pagrindiniai mano informacijos šaltiniai apie mėnesines iki joms prasidedant buvo šitokie...*” (Baranauskaitė, 2004, p. 42). Tačiau, jei į pirmą klausimą atsakydama mergina nurodo mamą, tai iš to negalima daryti išvados, kad jina su mama kalbėjosi. Gal mama pasiūlė paskaityti kokią nors knygelę ar straipsnelį? O gal pokalbis įvyko tik tada, kada mergaitė ant savo drabužių ar patalynės išvydo kraujo dėmes? Jei mergina, atsakydama į tą patį klausimą, nurodo ne mamą, o kiemo ar klasės draugę, vėlgi negalima daryti išvados, kad mama su ja nesikalbėjo. Panašiai yra ir su antruoju klausimu: net jei mama merginų atsakymuose atsiduria pirmoje vietoje, aplenkdamą mokytoją, tetą, draugę ar žiniasklaidą, negalima daryti išvados, kad dukra su mama šnekėjosi.

Taigi, kol kas klausimas, koks kiekis mamų šnekasi su savo dukromis apie mėnesines iki joms prasidedant, lieka neatsakytas. Ne mažiau neaiškus motinų ir dukterų pokalbių turinys. Aišku tik viena: kaip mama kalbės (ir ar kalbės) su savo dukra, galimas dalykas, priklauso nuo jos pačios menarchės patirties, nuo to, kaip ją pirmosioms mėnesinėms ruošė jos mama. Mes jau žinome, kad vyresniosios kartos lietuvių moterys su savo motinomis mėnesinių klausimo iki menarchės tikrai neaptarinėdavo. Tikėtina, kad jos labai mažai prisidėjo prie savo dukterų „menstruacinės edukacijos.”

Kaip teigia įvairūs autoriai, motinos pokalbis su dukra apie menarchę ypač iki pirmųjų mėnesinių pradžios – labai svarbus, jei ne svarbiausias tinkamo mergaitės paruošimo šiam brandos įvykiui komponentas (Greif ir Ulman, 1982; Swenson ir Havens, 1987; Beausang ir Razor, 2000). Jausdama mamos paramą ir supratimą dukra gali geriau pasiruošti. Žinoma, svarbu, ką ir kaip motina sako dukrai tokio pokalbio metu. Deja, šių pokalbių turinys mažai tyrinėtas. Specialistams svarstant, ką mergaitėms turėtų pasakyti mamos, mokytojos ar gydytojos, E. Koff ir J. Rierdan (1995) sumanė ekspertėmis pakviesti pačias paaugles. Autorės devintokių paprašė, kad šios pasiūlytų, kaip reikėtų mergaitėms aiškinti apie mėnesines. Devintokės nesiūlė akcentuoti biologinių, fiziologinių ir reprodukcinų temų. Jos pabrėžė emocinius menstruacinio ugdymo aspektus. Teikdamos rekomendacijas, kaip reikėtų menstruacijas pristatyti jaunesnėms mergaitėms, devintokės aiškino, jog nereikėtų apgaudinėti ir meluoti. Suaugusiųjų melu ir apgaule jos laikė mobilizuojančius ir drąsinančius pasakojimus apie tai, kad mėnesinės – tai brandumo, suaugumo, moteriškumo ženklas.

Kaip rodo tyrimai, nuo dukters ir motinos pokalbio turinio priklauso dukters reakcijos ir nuostatos į menarchę: tos, kurios su mama tinkamai kalbėjosi, tų reakcijos į menarchę būna

teigiamesnės. Tačiau ar pokalbis *per se*, nepaisant daugiau ar mažiau vykusio pokalbio turinio, veikia jaunų suaugusių merginų ir moterų nuostatas į mėnesines, praėjus tam tikram laikui po menarchės? Manytume, kad kultūroje, kurioje veikia griežti tradiciniai draudimai kalbėti apie mėnesines su mergaitėmis, šis faktas savaime turėtų daryti tam tikrą įtaką jaunų suaugusių merginų ir moterų nuostatoms į mėnesines.

1.2.2. Menopauzės ekspektacijos

Tarpkultūriniai tyrimai parodė, kad kultūrinės tradicijos ir stereotipai daro įtaką moterų nuostatoms į menopauzę (Sommer ir kt., 1999). Menopauzė – tai pereinamasis suaugusios moters gyvenimo laikotarpis. Jo metu kiaušidės nustoja gaminti kiaušinėlius, mažėja estrogeno ir progesterono, menstruacijos retėja, kol visai pasibaigia. Menopauzė – tai menstruacijų ir vaisingo gyvenimo tarpsnio pabaiga. Pasibaigus ovuliacijos ir menstruacijų ciklui, moteris daugiau negali gimdyti vaikų. Dažniausiai menopauzė įvyksta 45-55 gyvenimo metų tarpsnyje. Lietuvos moterų menopauzės amžius yra $49\pm 0,24$ metų (Balčiūnienė ir kt., 1991).

Menopauzė – tai moters raidos neatsiejama dalis. Pastaruoju metu šiuo svarbiu moters gyvenimo laikotarpiu akivaizdžiai susidomėta (Matthews, 1992; Rousseau ir McCool., 1997; Lock M., 1998; Thomas ir kt., 2001). Medikai kuria lengviau menopauzės simptomus padedančius įveikti preparatus, žurnalai, televizija ir radijas juos reklamuoja, moterys perka ir aptarinėja. Merginos ir jaunos moterys klauso tų kalbų, skaito ar girdi reklamų tekstus, šitokiu būdu susidarydamos tam tikras nuostatas į būsimą savo gyvenimo įvyki.

Psichologiniai menopauzės tyrimai parodė, kad daugeliui moterų menopauzė nėra toks svarbus psichologinis įvykis kaip buvo anksčiau manyta. Klimakterinio laikotarpio metu moters organizme sumažėja moteriško hormono estrogeno gamyba. Dėl to kai kurios moterys patiria įvairių fiziologinių sunkumų: „karštis muša“, naktį išpila prakaitas ir pan. Moterų menopauzės patirties tyrimai parodė, jog nėra priežasties psichologines problemas, psichikos sutrikimus ar net psichikos ligas sieti su šiuo normaliu moters gyvenimo įvykiu. Dabar mokslininkai linkę manyti, kad visuomenės pažiūra į senėjimą, į senus žmones žymiai smarkiau veikia klimakterinio amžiaus moteris negu jų organizme esančių hormonų kiekis.

Nuostatų į menopauzę tyrimuose dažniausiai dalyvauja vyresnio amžiaus moterys: tos, kurioms menopauzė jau netolimos ateities įvykis, ir tos, kurioms menopauzė jau praeities įvykis. Jaunoms merginoms menopauzė - dar tolimas gyvenimo įvykis. Todėl merginų ir jaunų moterų nuostatų į menstruacijas tyrinėtojai dažniausiai menopauzės ekspektacijų nelaiko svarbiu nuostatų į mėnesines šaltiniu. Mūsų manymu, šitoks menopauzės ekspektacijų, kaip tyrimo objekto, ignoravimas -

sunkiai pateisinamas dalykas. Juk jeigu menarchės - mėnesinių pradžios - patirties įtaka jaunų moterų nuostatoms į menstruacijas šiandien atrodo labai akivaizdi, būtų labai keista, jeigu žinios apie menopauzę - mėnesinių pabaigą – neveiktų jaunų moterų nuostatų į mėnesines.

Kaip jau minėta, jaunų moterų žinios apie menopauzę, šių žinių kiekis, kokybė ir pobūdis bei galima įtaka nuostatoms į menopauzę ir apskritai į mėnesines – kol kas itin mažai nagrinėta sritis (Neugarten ir Kraines, 1965; Fecteau, 2002). Todėl atsakyti į klausimą, kokią įtaką menopauzės lūkesčiai daro jaunų moterų nuostatoms į menstruacijas, tuo tarpu negalėtume, kadangi šis nuostatų į mėnesines šaltinis vis dar plyti už intensyvaus mokslinio susidomėjimo ribų.

1.2.3. Priešmenstruacinė ir menstruacinė patirtis

Trečiasis mūsų išskirtasis jaunų moterų nuostatų į menstruacijas šaltinis – tai kas mėnuo pasikartojanti moters priešmenstruacinė ir menstruacinė patirtis. Kiekvieną mėnesį įvykstančios menstruacijos (jų trukmė, kraujavimo gausa, kraujavimo tipas, skausmai, spazmai ir pan.), įvairių prieš menstruacijas atsirandančių simptomų skaičius, jų pobūdis ir intensyvumas sudaro individualią kasmėnesinę moters priešmenstruacinę ir menstruacinę patirtį.

Nors beveik visos moterys mėnesinių metu dirglesnės, greičiau pavargsta, jaučia silpnesnius ar stipresnius skausmus, tačiau gydytojai pabrėžia, kad mėnesinės – tai ne liga (Tutkuvienė, 2001, p. 122-123). Tačiau kad ir ką tvirtintų gydytojai, vis tiek dauguma vyresnių ir jaunesnių Lietuvos moterų ir merginų mėnesines tapatina su negalia ar net liga. Juk sakoma „susirgau,” „serga mėnesinėmis,” be to, mėnesinėms pavadinti vartojami liaudiški eufemizmai, pvz. „moteriškos ligos,” „moteriškos bėdos.”

Jei menoragiją ar dismenorėją, retas (kas du mėnesiai) ar dažnas (dažniau nei kas 20 dienų) mėnesines ir tinka vadinti sutrikimu ar įtarti įvairias su šiais sutrikimais susijusias ligas, tačiau ką daryti su priešmenstruaciniu sindromu (PMS)? Kaip tik dėl jo pastaraisiais dešimtmečiais verda karštos diskusijos.

Priešmenstruacinis sindromas (PMS) – įvairių fizinių ir psichinių požymių derinys, išryškėjantis 7-10 dienų prieš mėnesines. Įvairūs šaltiniai pateikia labai skirtingus šio sindromo požymius. Dažnai jie skirstomi į emocinius (baimė, pykčio proveržiai), elgesio (vengimas bendrauti, barningumas), somatinius (galvos, nugaros skausmai, spazmai, skysčių susitvenkimas organizme), dažniausiai užmirštant paminėti vadinamuosius pakilumo (arousal) simptomus (fizinės ištvermės padidėjimas, jėgų, kūrybiškumo, energijos ir aktyvumo antplūdis, puiki savijauta, pakilumas, darnos siekio ir meilumo jausmai) (Parlee, 1974; Delaney ir kt., 1976).

Neigiamų PMSo simptomų priskaičiuojama nepalyginamai didesnis skaičius. Labai skiriasi ir nuomonės dėl to, kokioms moterims ir kokiam jų skaičiui būdingas priešmenstruacinis sindromas. Pavyzdžiui, J. Tutkuvienė rašo: „Daugiausia priešmenstruacinis sindromas kamuoja vidutinio amžiaus (35-45 metų) moteris, bet gali pasitaikyti ir visiškai jaunoms merginoms. Teigiama, kad PMS skundžiasi apie 2-10% suaugusių moterų, turinčių mėnesines. Mūsų tyrimai rodo, kad brendimo pradžioje PMS beveik nepasitaiko, o brendimo pabaigoje juo skundžiasi net 6-7% merginų” (Tutkuvienė, 2001, p. 124). O štai 2006 m. gydytoja akušerė-ginekologė Vita Jauniškienė jau teigia, kad PMSas „.../vargina apie 75 % reprodukcinio amžiaus moterų, dažniausiai tarp 20-40 metų.” (Kaip palengvinti..., 2006). Kad ir kaip būtų iš tiesų, tačiau per pastaruosius kelerius metus PMSas prasiveržė į Lietuvą, išvirtino populiarioje spaudoje ir interneto tinklapiuose. Pastaruosiuose net galima rasti skelbiant, kad priešmenstruacinė būseną prasideda ne prieš savaitę, o prieš dvi: „Priešmenstruacinio sindromo (PMS) simptomai pajuntami likus 12-14 dienų iki menstruacijų pradžios.” Pasak šio interneto šaltinio, „jų yra daugiau negu 150” (Kaip sušvelninti..., 2006).

Šitaip intensyviai populiarinant priešmenstruacinį sindromą, dosniai dalijant patarimus, kaip nuo jo gintis (pradedant petražolėmis, krapais ir vitaminais ir baigiant žymiai brangesniais specialiais preparatais), dažnai pamirštama paminėti tai, kad toli gražu ne visi specialistai linkę pripažinti PMS sindromo statusą. Šie PMSo tyrinėtojai neginčija, jog priešmenstruaciniu laikotarpiu moters organizme įvyksta hormoninių pokyčių, tačiau nesutinka, kad PMSas būtų laikomas sindromu, ir akcentuoja šio socialinio konstrukto kultūrinę specifiką (Delaney ir kt., 1976; Parlee, 1974; Hamilton, 1998; McMaster ir Cormie, 1997; Marvan ir Escobedo, 1999, Ussher, 2003; Ussher, 2004).

Priešmenstruacinis sindromas apie 1980 m. tapo kasdienės vakarietiškosios kultūros šalių sąmonės dalimi. Stipriausiai PMSo idėja persiėmė Šiaurės Amerika (JAV ir Kanada). Netrūksta įvairių tyrimų, gerai iliustruojančių PMSo, kaip kultūrinio konstrukto, specifiškumą.

J. McMaster ir K. Cormie (1997) tyrė dvi grupes Zimbabvės (Afrika) moterų. Vieną grupę sudarė vadinamosios „profesionalės” (formalųjį aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą įgijusios ir dirbančios moterys, amžiaus vidurkis 27,3 m.), o kitą – namų šeimininkės (žemesnio išsilavinimo, namų ūkį tvarkančios moterys, amžiaus vidurkis 31,5 m.). Moterų atsakymai į klausimus apie priešmenstruacinius simptomus ženkliai skyrėsi. Žymiai mažiau tokių simptomų teigė juntančios namų šeimininkės. Šis tyrimas labai aiškiai parodė PMSo simptomų priklausomybę nuo kultūros ir nuo išsilavinimo. Vos prieš porą metų paskelbtas kitos Afrikos šalies merginų tyrimas dar akivaizdžiau demonstruoja PMS priklausomybę nuo išsilavinimo. A. B. Antai ir bendraautoriai

(2004), remdamiesi Pasaulinės sveikatos organizacijos Tarptautine ligų klasifikacija (WHO ICD), PMSą nustatė net 85,5% tyrime dalyvavusių Calabaro universiteto (Nigerija) studentų.

Taigi išsilavinimas ir – svarbiausia - žinios apie priešmenstruacinį sindromą labai stipriai veikia moteris. Meksikos psichologės M. L. Marvan ir C. Escobedo (1999) tyrė žinių apie PMSo įtaką priešmenstruacinių simptomų gausai ir jų raiškos intensyvumui. 86 moteris autorės suskirstė į dvi grupes. Eksperimentinės grupės moterims parodė videofilmą apie priešmenstruacinį sindromą ir jo neigiamas pasekmes, o kontrolinė grupė žiūrėjo filmą apie menstruacijų ciklą. Visos moterys kelis kartus užpildė Menstruacinio distreso klausimyną (MDQ) (savaitė po mėnesinių, savaitė po filmo žiūrėjimo, savaitė po kitų mėnesinių). Kontrolinės grupės atsakymuose statistiškai reikšmingų skirtumų nepasitaikė, o eksperimentinės grupės atsakymai ženkliai skyrėsi. Taigi filmą apie PMSą žiūrėjusios moterys sau priskyrė filme matytus priešmenstruacinius simptomus.

1998 m. Windsoro universiteto (Kanada) magistrantė J. A. Hamilton nustatė, kad feminizmo idėjoms pritariančios studentės teigė juntančios daugiau dažniausiai PMSui priskiriamų simptomų negu feminizmo idėjoms nepritariančios respondentės. J. A. Hamilton tyrimo rezultatai parodė, kad kuo labiau studentės tiki PMSo egzistavimu, tuo jų išgyvenami simptomai ryškesni, gausesni, dramatiškesni (Hamilton, 1998).

Sociologė K. Paige nustatė, kad tos amerikietės moterys, kurios labiau siekia laikytis tradicinių moters vaidmenų, tos ir labiau skundžiasi įvairiais priešmenstruaciniais simptomais. Jos atlikti tyrimai parodė, kad religija turi žymios įtakos priešmenstruacinei moterų patirčiai. Labiausiai nuo PMSo, pasak K. Paige, kenčia katalikės, ypač tos, kurios nesiekia karjeros; mažiau PMSu skundžiasi žydės, o mažiausiai – protestantės (pg. Delaney, 1977).

O štai Indijos mokslininkai Chandra ir Chaturvedi (1989) spėja, kad Indijos moterys netaps PMSo aukomis: Indijoje nuo senų senovės gyvuojanti tradicija reikalauja, kad moterys ir prieš mėnesines ir jų metu būtų nušalintos ne vien nuo sunkių, bet apskritai nuo visų namų apyvokos darbų. Šitaip neapsunkintos, jos, autorių manymu, neištengtų tiek įsijausti, kad išgautų iš savęs visą dramatišką vakarietiško PMSo konstrukto simptomų gamą (pg. Hamilton, 1998).

Šiandien jau ne tik teigiama, jog nėra PMSo buvimo įrodymų, bet ir tvirtinama, jog PMDD (kartu su savo vediniais PMS ir PMT) – tai tik siekis patologizuoti reproduktyvų kūną (Ussher, 2003; 2004). Tam pritartų ir dalis medikų, nuo seno tvirtinusių, kad skausmingas priešmenstruacinis periodas egzistuoja tik moterų galvose (Parlee, 1974).

Jaunos, mokslo siekiančios Lietuvos merginos, kurių nuostatas į mėnesines šiame darbe nagrinėjame, gimė ir užaugo šeimose, kuriose tradicija draudžia net užsiminti apie menstruacijas. Taigi darytina prielaida, kad informacijos apie menarchę šioms merginoms vis dėlto trūko. Be abejonės, lietuvaitės šias žinių spragas visokeriopai pildė: skaitė ponioms ir panelėms skirtus

lietuviškus žurnalus, naršė po internetą, naudojosi kitais gal net abejotinos vertės šaltiniais. Kadangi Lietuvoje (kaip, matyt, ir Nigerijoje bei Zimbabvėje) dar nesiliauta tikėti, kad Vakarai – tai progresas, tikėtina, kad lietuvaitės, lyginant su jaunomis afrikietėmis, turėtų būti buvusios ne ką mažiau imlesnės PMSui - Vakarų progreso sudedamajai daliai. Todėl tikėtina, kad PMSas į lietuvių nuostatas jau turi būti įjęs kaip jų integrali dalis.

1.3. Merginų fizinio brendimo laikas ir galima jo įtaka nuostatoms į menstruacijas

Mergaitės brendimo metu įvyksta ženklių fizinių kūno pokyčių, būtent keičiasi ūgis, svoris, pradeda augti krūtys, želti lytiniai plaukai, pagaliau atsiranda ir pirmosios mėnesinės – menarchė.

Pirmosios mėnesinės – svarbiausias pubertetinis įvykis. Lietuvos miesto mergaičių menarchės amžiaus vidurkis – 13,3, o kaimo – 13,8 metų. Menarchės anksčiau sulaukia miesto, vėliau – kaimo mergaitės. Pastarasis dėsniumas būdingas visiems kraštams. Tačiau vienas mergaitės šis svarbus brendimo įvykis ištinka 14, 15, ar 16-tais gyvenimo metais, o kitoms pirmosios mėnesinės atsiranda sulaukus 10, 11 ar 12 metų. Toks platus menarchės amžiaus diapazonas laikomas normaliu.

Lietuvos fizinės antropologijos specialistai visus menarchės amžių veikiančius faktorius siūlo skirstyti į dvi grupes: (1) endogeniniai, t. y. biologiniai veiksniai. Jiems priklauso ryšys tarp motinos ir dukters menarchės amžiaus, menarchė ir gyvybinė plaučių talpa, jėga ir t.t.; (2) endogeniniai ir egzogeniniai (biologiniai ir socialiniai) veiksniai, kurie veikia kartu ir tuo pačiu metu. Jiems priskiriamos gamtinės - klimatinės sąlygos, geografinė padėtis, radiacija ir pan., taip pat socialiniai veiksniai – tėvų išsilavinimas ir profesija, seserų ir brolių skaičius šeimoje, gyvenamasis plotas vienam asmeniui, mityba, maisto kokybė, sportiniai krūviai, gyvenamosios vietovės dydis (Balčiūnienė ir kt., 1991).

Suprantama, kad menarchės laikui įtakos turi genetiniai veiksniai, mityba, intensyvūs fiziniai krūviai. Tačiau neaišku, kodėl panašią šių veiksnių įtaką patiriančių mergaičių menarchės amžius toks skirtingas. Todėl mokslininkai vis didesnę dėmesį skiria psichosocialiniams menarchės amžiaus veiksniams. Psichosocialinės akceleracijos teorijas kuriantys autoriai mano, kad menarchę ankstina psichosocialiniai stresai. Nedarnių, konfliktiškų šeimų mergaitės bręsta anksčiau. Teigiama ir tyrimais patvirtinama, jog šeimos aplinka, kurioje mergaitės gyvena iki adrenarchės (t.y. iki 5-7 gyvenimo metų), lemia ne tik menarchės laiką, bet ir tam tikrą vidinį modelį, kurio laikydamosios mergaitės ateityje plėtos ryšius su kitais asmenimis ne tik paauglystėje, bet ir būdamos suaugusios.

Mokslininkai mano, kad stresinė ankstyvoji mergaitės aplinka stumtelėja reprodukcinę raidą tik trimis kryptimis, aplenkdamą ketvirtą ir labai svarbią kryptį. Minėtosios trys kryptys yra šios: augti, vystytis, poruotis. Ketvirtoji kryptis - būti gera motina. Šito gebėjimo kaip tik labai reikia sėkmingai

reprodukcijai užtikrinti. Antra vertus, ketvirtosios krypties aplenkimas naudingas nebent evoliucinės perspektyvos požiūriu: mergaitė, jeigu jos aplinka nestabili, o ji pati auklėjama neteisingai, turi mažiau šansų išlikti gyva. Tokiu atveju, evoliucijos požiūriu, būtų geriausia, kad ji, prieš nueidama nuo gyvenimo scenos, spėtų perduoti savo genus kitai kartai. Genų perdavimą kaip tik užtikrina ankstyvesnė reprodukcinė geba (Ellis, 2004)

Dar 1972 m. tirdami Melburno (Australija) mergaites B. Jones ir bendraautoriai nustatė, jog be tėvo augančios mergaitės anksčiau sulaukia menarchės nei su tėvu augančios jų bendraamžės (cit. pg. Wierson ir kt., 1993). Vėlesnių tyrimų rezultatai neprieštaravo šiems teiginiams (Goldberg ir kt., 1982). Tačiau, kaip pažymi M. Wierson ir bendraautoriai (1993), pirmųjų tyrimų autoriai nepakankamai atsižvelgė į kitus menarchės amžiui įtaką galinčius daryti veiksnius. Ir tik pastaraisiais metais žymiai preciziškiau suplanuotų, ilgamečių daugelio mokslininkų pastangų ir adekvataus finansavimo pareikalavusių tyrimų autoriai gali drąsiau teigti, jog psichosocialiniai veiksniai daro ženklia įtaką menarchės amžiui (Ellis ir kt., 2003; Ellis, 2004; Quinlan, 2003; Maestripieri ir kt., 2004).

Labai svarbūs naujausių tėvo buvimo/nebuvimo įtakos mergaičių menarchės amžiui tyrimų rezultatai. Australijoje, Kanadoje, Vokietijoje, Naujojoje Zelandijoje, Didžiojoje Britanijoje, Jungtinėse Valstijose vykę tyrimai parodė, jog be tėvo augančios mergaitės anksčiau pradeda fiziškai ir lytiškai bręsti. Menarchės anksčiau sulaukia ir su patėviu gyvenančios mergaitės. Šis efektas negautas tik tiriant JAV afroamerikietes mergaites. Todėl manoma, kad reikėtų atidžiau patyrinėti vadinamųjų nevakarietišku kultūrų mergaičių brendimo tempą (Ellis, 2004).

Taigi biologinis tėvas, taip pat kiti suaugę, tėvo vaidmenį galintys vaidinti vyrai, reguliuoja laiką, kada prasidės mergaitės fizinė branda. Šis reguliavimas nepriklauso nuo kitų šeimos aplinkos veiksnių. Jei ankstyvoje vaikystėje mergaitė netenka tėvo, ženkliai ankstėja jos fizinė branda, seksualinio aktyvumo pradžia, didėja ankstyvo nėštumo rizika. Jei tėčio ji netenka vėlyvojoje vaikystėje – fizinės brandos, ankstyvo seksualinio aktyvumo ir ankstyvo nėštumo rizika išlieka, bet yra mažesnė (Ellis ir kt., 2003; Ellis, 2004; Quinlan, 2003).

Retrospektyviniame R. J. Quinlan (2003) tyrime dalyvavo net 10847 JAV moterų. Autorius nustatė, jog jei skyrybos ar separacija įvyko dukroms dar nesulaukus 5 metų amžiaus, tai tokios mergaitės anksti sulaukė menarchės. Jos anksčiau (lyginant su tomis, kurių tėvai šeimos nepaliko) pastojo, anksčiau ištekėjo, trumpiau gyveno pirmoje santuokoje, turėjo žymiai daugiau seksualinių partnerių.

2003 m. paskelbto grupės amerikiečių psichologų straipsnio pavadinime formuluojamas klausimas: „Ar tėvo nebuvimas kelia jų dukroms ypatingą ankstyvo seksualinio aktyvumo ir ankstyvo nėštumo riziką?“ Remdamiesi apytikriai 18 metų JAV ir Naujojoje Zelandijoje trukusio

longitudinio tyrimo medžiaga, autoriai nustatė, kad be tėvo augančios dukros bręsta anksčiau už tėtį namuose turinčias bendraamžes. Be tėvo augančios mergaitės žymiai anksčiau įgyja lytinio akto patirtį ir žymiai dažniau pastoja. Gauti rezultatai leido mokslininkams teigiamai atsakyti į anksčiau minėtą klausimą (Ellis ir kt., 2003).

Taigi, turint omenyje, kad skyrybų skaičius vakarietiškos kultūros šalyse didelis, reikia laukti (o gal jau ir sulaukta?), kad anksti menarchę patiriančių mergaičių skaičius augs. Nerimą kelia tai, kad ankstyva menarchė - ne vien tam tikrus nepatogumus keliantis reiškinys. Ankstyva menarchė taip pat yra rimtas širdies ir kraujagyslių, o taip pat vėžinių susirgimų rizikos veiksnys.

Šitokios prognozės verčia dar atidžiau žvelgti į skirtingu tempu bręstančias to paties chronologinio amžiaus mergaites. Psichologinių menarchės tyrimų pagausėjo tik prieš tris dešimtmečius. Psichologai lygina menarchės sulaukusias mergaites su tokios patirties dar neturinčiomis jų bendraamžėmis, aiškinasi skirtingu laiku bręstančių mergaičių populiarumo, savęs vertinimo skirtumus (Koff ir kt., 1978; Brooks-Gunn, 1985; Ge ir kt., 1996; Williams ir Currie, 2000; Marvan ir kt., 2001). Gauti gana prieštaringi rezultatai. Faust (1960) aptiko, kad anksti bręstančias bendraamžiai laiko šaunesnėmis už vėliau bręstančias, tačiau Harper ir Collins (1972) tokių skirtumų nerado. Pastarieji autoriai mano, kad mergaitės populiarumui didesnę įtaką gali daryti ne jos brendimo tempas, bet, pavyzdžiui, madinga apranga (pg. Greif ir Ulman, 1982). Tačiau E. B. Greif ir K. J. Ulman (1982) teigia, kad nepaisant to, jog tyrimų rezultatai lauktų skirtumų neatskleidžia, vistiek ankstyvas ir vėlyvas brendimas yra labai svarbūs veiksniai. Todėl, jų nuomone, šių veiksnių įtaką verta tyrinėti. Tačiau tokius tyrimus sunkina tai, kad įvairūs autoriai naudoja skirtingus brendimo ankstumo ir vėlumo kriterijus. E. B. Greif ir K. J. Ulman (1982) apgailestauja, jog neieškoma priežastinių ryšių tarp menarchės laiko ir mergaičių elgesio bei asmenybės savybių. Todėl gaunamus anksčiau ir vėliau bręstančių mergaičių elgesio, savęs vertinimo, prestižo ar pan. skirtumus gali veikti nebūtinai pats menarchės laikas, o, pavyzdžiui, pasirengimas menarchei.

Mergaitės pasirengimas menarchei, be abejo, susijęs su jos žinių apie šį įvykį kiekiu ir kokybe bei žinių šaltiniais. Psichologai atkreipia dėmesį į tai, kad anksti menarchės sulaukusios merginos mažiau pasiruošusios šiam svarbiam pubertetiniam įvykiui. Psichologiniai tyrimai rodo, kad anksčiau bręstančios merginos dažniau, lyginant su laiku ir vėliau bręstančiomis, teigia, jog išgyveno neigiamus su menarche susijusius jausmus (Ruble ir Brooks-Gunn, 1982; Brooks-Gunn ir Reiter, 1994; Ge ir kt., 1996; Marvan ir kt., 2001).

Anksčiau minėjome motinos įtakos mergaitės pasiruošimui menarchei svarbą. Tačiau, kaip pažymi E. B. Greif ir K. J. Ulman (1982), nors tiriamos mergaitės aiškiai sako, kad jų nuostatomis į menarchę svarbios reikšmės turi pokalbiai su motinomis, mokslininkai mažai kreipė dėmesio į mergaičių motinas, beveik visą dėmesį sutelkdami vien į mergaičių apklausas.

Tarsi atsiliepdami į E. B. Greif ir K. J. Ulman (1982) iškeltus probleminius menarchės laiko tyrinėjimų klausimus, N. F. Woods ir bendraautoriai (1982) paskelbė įdomius rezultatus. Tyrime dalyvavo 193 moterys (18-35 m.). Autoriai naudojo J. Brooks-Gunn ir D. Ruble nuostatų į menstruacijas klausimą (MAQ). Remdamiesi H. Deutsch ir N. Shainess mintimis apie tai, kad negatyvi menarchės patirtis neigiamai veikia suaugusių moterų nuostatas į menstruacijas, autoriai siekė atsakyti į klausimą, kokį poveikį nuostatoms į menstruacijas daro menarchės patirtis. Tačiau poveikio nenustatė. Gauti rezultatai prieštaravo psichoanalitiku suformuluotoms teorijoms apie didžiulį menarchės patirties poveikį būsimoms nuostatoms į mėnesines ir priešmenstruaciniams simptomams (Woods ir kt., 1982). Lauktų rezultatų nedavė taip pat R. I. Shader ir bendraautorių (1974) mėginimas nustatyti ryšį tarp jaunų moterų menarchės amžiaus ir jų asmenybės savybių. Šie autoriai naudojo Tayloro nerimo, MMPI depresijos, Langnerio psichopatologijos, Eysencko ekstraversijos ir neurotizmo, Kalifornijos asmenybės inventarijaus moteriškumo skales, tačiau neaptiko stabilų ryšių tarp menarchės amžiaus ir minėtomis skalėmis matuojamų asmenybės savybių.

Hipotezes apie menarchės amžiaus įtaką moterų nuostatoms į mėnesines, jų nuostatoms į menopauzę skatina kelti ne tik noras patikrinti psichoanalitiku išvalgas apie „menarchės traumas“ liekamąją raišką. Empiriniai tyrimai (tiek prospektyvūs, tiek retrospektyvūs) patvirtina, jog menarchės laikas daro ženklią įtaką merginų emocinėms reakcijoms į pirmąsias mėnesines (Ruble ir Brooks-Gunn, 1982; Ge ir kt., 1996; Marvan ir kt., 2001). Tai parodė ir šių eilučių autorės atlikto retrospektyvinio tyrimo rezultatai: anksčiau brendusios norėjo, kad jų mėnesinės būtų prasidėjusios vėliau, jos buvo mažiau pasiruošusios menarchei, mažiau susitaikiusios su mintimi, jog joms prasidės mėnesinės ir, lyginant su laiku ir vėliau brendusiomis, patyrė neigiamesnius su menarche susijusius jausmus (Baranauskaitė, 2004). Tad kyla klausimas: jei anksčiau bręstančių mergaičių menarchės patirtis neigiamesnė, tai ar tos patirties įtaką galime aptikti jau suaugusių moterų nuostatose į menstruacijas? Čia pat atsiranda dar mažų mažiausiai du klausimai: jei pasirodytų, kad suaugusių moterų nuostatos į mėnesines priklauso nuo jų menarchės laiko, nuo menarchės patirties, tai ar tai patvirtintų ankstyvasias psichoanalitiku „menarchės traumas“ koncepcijas? O jei gauti rezultatai parodytų, kad tokios priklausomybės nėra, tai ar jų pakaktų minėtų teorijų kritikai?

Ne tik nuostatų į mėnesines, bet ir apskritai psichologinių su mėnesinėmis susijusių klausimų tyrimai Lietuvoje dar vos tik prasideda (Chrisler ir Zittell, 1998; Baranauskaitė, 2004). Vis dėlto, nereikia pamiršti, jog tyrinėdami ankstyvos ar vėlyvos menarchės galimą įtaką nuostatoms į mėnesines, tuo pat metu turbūt tiriame menarchės ankstyvumą ar vėlyvumą lėmusių ekstrasbiologinių (socialinių, psichologinių, kultūrinių ir t.t.) veiksnių įtaką. Šio galimų įtakų rezginio išpajūjimas – keblus metodologinis klausimas. Šiame darbe jo dar nesiimtume išspręsti.

1. 4. Tyrimo tikslas, uždaviniai ir hipotezės

Tyrimo tikslas

Studentų nuostatų į menstruacijas analizė lietuviškosios tradicinės mėnesinių sampratos kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

1. J. Brooks – Gunn ir D. N. Ruble nuostatoms į menstruacijas tirti skirtą klausimyno pritaikymas lietuvių studentų nuostatų į menstruacijas tyrimui.
2. Lietuvių studentų nuostatų į menstruacijas palyginimas su analogišku būdu kitose šalyse nustatytais studentų nuostatomis į menstruacijas.
3. Anksti, laiku, vėlai brendusių studentų nuostatų į menstruacijas palyginimas.
4. Apie mėnesines iki menarchės su motina kalbėjusių/nekalbėjusių merginų santykio nustatymas ir šioms dviem grupėms priklausančių merginų nuostatų į menstruacijas palyginimas.

Tyrimo hipotezės:

1. Anksti, laiku, vėlai brendusių studentų nuostatos į menstruacijas skiriasi.
2. Pokalbio su motina buvimas/nebuvimas iki menarchės daro įtaką dukterų nuostatoms į menstruacijas.

TYRIMO METODIKA

2. 1. Tyrimo dalyvės

Tyrimė dalyvavo 237 Vilniaus universiteto, Vilniaus Pedagoginio universiteto, Vilniaus Gedimino Technikos universiteto studentės. Jų amžius: 17-26 metai (amžiaus vidurkis: 19.9 m.). Trys ne iki galo užpildyti klausimynai buvo atmesti, todėl šiame tyrime remiamasi 234 studentėių atsakymais.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal universitetus ir studijų kryptį

Universitetas	Studijų kryptis	Studentėių skaičius
Vilniaus universitetas	Sociologija (1 kursas)	40
	Psichologija (2, 3 ir 4 kursai)	75
	Ekonomika (1 kursas)	10
Vilniaus pedagoginis universitetas	Anglų filologija (2 kursas)	21
	Vokiečių filologija (2 kursas)	15
	Prancūzų filologija (2 kursas)	12
Vilniaus Gedimino technikos universitetas	Įvairių specialybių pirmo kurso studentės	61

2.2. Tyrimo metodas

Mūsų tyrime naudotas amerikietiškas klausimynas nuostatomis į menstruacijas tirti. Dar 1977 m. J. Brooks – Gunn su bendraautorėmis (Brooks – Gunn ir kt., 1977) paskelbė straipsnį, kuriame pristatė nuostatų tyrimo instrumentą. Vėliau patobulintas, jis tapo žinomas MAQ (Menstrual Attitude Questionnaire) pavadinimu. Šio populiarus klausimyno autorės psichologės J. Brooks – Gunn ir D. N. Ruble (Brooks-Gunn ir Ruble, 1980).

Klausimyną sudaro 33 teiginiai, kuriais matuojamos nuostatos į menstruacijas. Sutikimo su kiekvienu klausimyno teiginiu laipsnis matuojamas 7 balų skale (1 – visiškai nesutinku, 7 – visiškai sutinku). Kuo aukštesnis balas, tuo didesnis sutikimas su vertinamu teiginiu.

Šis nuostatų į menstruacijas klausimynas plačiai naudojamas (Woods ir kt., 1982; Brooks-Gunn, 1985; McGrory, 1998; Kowalski ir Chapple, 2000; Bramwell ir kt., 2002; Yeung ir kt., 2005).

Apskritai, MAQ skirtas koledžų studentėių populiacijai, nors, kaip tvirtina autorės, gali būti naudojamas ir jaunesnėms merginoms ar net, atitinkamai pakoregavus, ir studentiško amžiaus vaikinams tirti (Brooks-Gunn ir Ruble, 1980).

Klausimynas, dalyvaujant profesionaliems vertėjams, išverstas į lietuvių kalbą. Vienas vertėjas išvertė klausimyno tekstą iš originalo kalbos į lietuvių kalbą, o kitas – atgal į anglų kalbą. Sulyginus originalų tekstą su vertimu į anglų kalbą, parengtas preliminarus klausimyno variantas. Jis

išbandytas su grupe (30) studentų. Patikslintas ir galutinis lietuviškasis MAQ variantas naudotas šiame darbe. Preliminarių metodikos bandymų metu gauti rezultatai šiame tyrime nenaudojami.

Paskaičiuota Cronbach'o alfa, kuri yra 0.5 (t.y. nemažesnė už 0,5), taigi klausimyną sudarantys teiginiai patikimi.

Klausimyno pabaigoje pridūrėme tris klausimus, kuriais tyrimo dalyvių prašyta nurodyti savo amžių, kuo tikslesnį pirmųjų mėnesinių amžių ir atsakyti į klausimą, ar iki menarchės kalbėta su mama apie mėnesines. Į klausimą apie pokalbį su mama prašyta atsakyti Taip ar Ne.

Remiantis atsakymais į pastarąjį klausimą, tyrimo dalyvės suskirstytos į dvi grupes – kalbėjusios ir nekalbėjusios su mama. Remiantis tyrimo dalyvių nurodytu pirmųjų mėnesinių amžiumi, dalyvės suskirstytos į tris grupes – anksti brendusios, laiku brendusios, vėlai brendusios. Šitoks brendimo laiko nustatymo kriterijus plačiai naudojamas. Subjektyvus menarchės laiko nustatymo būdas, įvairių tyrinėtojų nuomone, yra pakankamai patikimas. Jis mažai kuo skiriasi nuo žymiai sudėtingesnio ir ilgiau trunkančio objektyvaus brendimo laiko nustatymo metodo (Ellis, 2004).

Menarchė - labai įsimintinas įvykis, todėl paklaida nebūna didelė. Net senyvo amžiaus moterys puikiai prisimena savo pirmųjų mėnesinių laiką ir aplinkybes (Lee ir Sasser-Coen, 1996).

Kiek sudėtingiau priskirti tyrimo dalyves anksti, laiku ar vėlai brendusiųjų grupėms. Dažniausiai, tai darant, remiamasi menarchės amžiaus vidurkiu, kuris kiekviename krašte, žinoma, būna skirtingas (Ge ir kt., 1996; Greif ir Ulman, 1982; Koff ir kt., 1978; Williams ir Currie, 2000). Dažniausiai daroma taip: menarchės amžiaus vidurkis +/- 1 metai = laiku brendančios; daugiau kaip (menarchės amžiaus vidurkis + 1) = vėlai brendusios; mažiau kaip (menarchės amžiaus vidurkis - 1) = anksti brendusios. Kadangi Lietuvos mergaičių menarchės vidurkis = 13,6, gauname, kad anksti brendusios bus tos merginos, kurių menarchė įvyko iki 12,6 metų, laiku brendusios – menarchė įvyko nuo 12,6 iki 14,6, o vėlai brendusios – menarchė įvyko 14,6 ir vėliau.

Panašiais skirstymo kriterijais naudotasi L. Bruzgytės ir šių eilučių autorės darbuose (Bruzgytė, 2001; Baranauskaitė, 2004).

2.3. Tyrimo eiga

Gavusi dėstytojo sutikimą, tyrėja klausimynus išdalindavo tyrimo dalyvėms per paskaitas ir seminarus. Vaikinių tyrimo metu auditorijose nebūdavo. Prieš dalindama anketas tyrėja trumpai apibūdindavo tyrimo tikslą, paaiškindavo, kad ji, naudodama amerikiečių psichologų sukurtą klausimyną, tiria merginų nuostatas į menstruacijas. Tiriamosioms būdavo pasakoma, kad tyrimas visiškai anonimiškas: lapuose nereikia rašyti nei savo pavardės, nei vardo, o tik pažymėti atsakymus pateikiamų teiginių vertinimo skalėse. Studentų buvo prašoma nepraleisti nė vieno teiginio ir

atsakyti į klausimyno gale pateiktus kelis klausimus. Studentėms būdavo pasakoma, kad tyrime joms dalyvauti nėra privaloma, todėl kiekviena, kuri nenorėtų atsakinėti į klausimus, gali to nedaryti. Po instrukcijos visos studentės vienu metu atsiversdavo klausimyną ir pradėdavo jį pildyti. Baigusios pildyti klausimyną užversdavo ir palaukdavo, kol baigs lėčiau atsakinėjančios kolegės. Tada vienu metu visi klausimynai būdavo surenkami.

Vidutiniškai klausimyno pildymas trukdavo 15 minučių. Jei klausimynus surinkus tyrimo dalyvės turėdavo klausimų, o tai labai dažnai atsitikdavo, tyrėja į juos atsakydavo.

Reikia pastebėti, kad merginos dalyvavo noriai, užduodavo daug klausimų, domėjosi tyrimo tikslu ir rezultatais. Po tyrimo paklaustos ar pasitaikė kokių neaiškių, ar sunkiai suprantamų teiginių, atsakydavo, kad viską gerai suprato.

2. 4. Duomenų tvarkymas

Tyrimo duomenys analizuoti pasitelkus Stjudento T kriterijų nepriklausomoms imtims. Jų pagalba skaičiuojama ar yra statistiškai reikšmingas skirtumas tarp tiriamųjų grupių: anksti, laiku ir vėlai brendusių merginų; merginų, kurios kalbėjo/nekalbėjo apie menstruacijas prieš joms prasidedant.

REZULTATAI

Lietuvos, Didžiosios Britanijos ir Indijos studentų nuostatų į menstruacijas palyginimas.

Lietuvos, D. Britanijos ir Indijos studentų nuostatų į menstruacijas palyginimas atliekamas remiantis 5 faktoriais, sudarytais iš atitinkamų MAQ teiginių. Duomenys apie D. Britanijos (N = 112, amžiaus vidurkis = 21 metai) ir Indijos studentų (N = 127, amžiaus vidurkis = 20 metų) nuostatas į menstruacijas paimti iš R. Bramwell, E. L. Biswas ir C. Anderson straipsnio (Bramwell ir kt., 2002).

Pirmąjį faktorių (*Mėnesinės – tai sveikatą griauantis įvykis*) sudaro 12 teiginių.

2 lentelė. Lietuvių, britų ir indų sutikimo su pirmojo faktoriaus (Mėnesinės – tai sveikatą griauantis įvykis) teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Lietuvės (sutikimo vid.)	Britės (sutikimo vid.)	Indės (sutikimo vid.)	Lyginamos Grupės	Sig.(2-tailed)
1. Mėnesinių metu moterų pasiekimai nėra blogesni	4.48	3.95	3.51	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
6. Mėnesinių metu moterys jaučia didesnę nuovargį.	5.02	4.88	5.58	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.223 0.000*
7. Mėnesinių metu iš draugų ir draugų laukiu didesnio atidumo ir dėmesio.	2.88	2.88	2.72	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.971 0.198
12. Mėnesinių keliami fiziologiniai padariniai, apskritai, nėra didesni už tuos, kuriuos kelia įprastiniai fizinės būklės svyravimai.	4.18	3.11	4.65	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
17. Spazmai gali kenkti mano sportiniams pasiekimams.	4.99	3.93	5.28	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.018*
18. Mėnesinių metu jaučiuosi tokios pat geros fizinės būklės, kaip ir kitu mėnesio laiku.	3.14	2.70	2.91	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.053
23. Neleidžiu, kad mėnesinės trukdytų mano įprastinę veiklą.	5.68	5.00	5.86	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.035*
25. Vis dėlto geriau būtų vengti tam tikros veiklos mėnesinių metu.	5.03	3.26	6.3	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
28. Lyginant su kitu mėnesio laiku, lengviau susierzinu prieš prasidedant mėnesinėms ar jų metu.	5.08	5.33	4.05	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.039* 0.000*
24. Nemanau, kad mėnesinės darytų įtaką tam, kaip aš atlieku proto veiklos reikalaujančias užduotis.	5.63	5.02	6.07	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
29. Suprantu, kad negaliu mėnesinių metu iš savęs išsireikalauti tiek, kiek galėčiau kitu mėnesio laiku.	4.25	3.51	4.12	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.349
32. Moterims paprasčiausiai lieka susitaikyti su faktu, kad mėnesinių metu joms darbai galbūt seksis ne taip gerai, kaip kitu laiku.	3.84	3.15	4.07	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.062
Bendras vidurkis	4.517	3.893	4.593		

*yra statistiškai reikšmingas skirtumas, kai Sig. < 0.05

Nuomonei, kad mėnesinės – sveikatą griauantis įvykis, labiausiai pritarė studentės indės, o mažiausiai – britės. Statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti daugumai šio faktoriaus teiginių.

Antrąjį faktorių (*Mėnesinės – tai nepatogumus keliantis įvykis*) sudaro 6 teiginiai.

3 lentelė. Lietuvių, britų ir indų sutikimo su antrojo faktoriaus (*Mėnesinės – tai nepatogumus keliantis įvykis*) teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Lietuvės (sutikimo vid.)	Britės (sutikimo vid.)	Indės (sutikimo vid.)	Lyginamos Grupės	Sig.(2- tailed)
2. Mėnesinės – tai toks dalykas, su kuriuo tiesiog turi susitaikyti.	6.35	5.65	5.70	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
8. Tam tikra prasme mėgstu savo mėnesines.	2.60	1.56	1.50	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
13. Vyrams iš tikrųjų geriau dėl to, kad jiems kas mėnesį nepasirodo mėnesinės.	5.44	5.74	6.35	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.008* 0.000*
19. Tikiuosi, kad kada nors ateityje bus įmanoma padaryti taip, kad mėnesinės prasidėtų ir baigtųsi per kelias minutes	4.42	5.40	3.45	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
26. Iš mėnesinių tik tiek naudos, kad jos man rodo, jog nesu nėščia.	3.90	5.09	5.06	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
14. Mėnesinės man suteikia galimybę palaikyti ryšį su savo kūnu.	3.38	3.19	3.26	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.108 0.316
Bendras vidurkis	4.348	4.438	4.220		

*yra statistiškai reikšmingas skirtumas, kai Sig. < 0.05

Nuomonei, kad mėnesinės – nepatogumus keliantis įvykis, labiausiai pritarė studentės britės, o mažiausiai – indės.

Trečiąjį faktorių (*Mėnesinės – tai natūralus įvykis*) sudaro 5 teiginiai.

4 lentelė. Lietuvių, britų ir indų sutikimo su trečiojo faktoriaus (*Mėnesinės – tai natūralus įvykis*) vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Lietuvės (sutikimo vid.)	Britės (sutikimo vid.)	Indės (sutikimo vid.)	Lyginamos Grupės	Sig.(2- tailed)
3. Mėnesinės – tai nuolat pasikartojantis moteriškumo patvirtinimas.	5.22	3.71	6.35	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
9. Mėnesinės leidžia moterims geriau suprasti savo kūnus.	4.05	3.33	5.17	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
14. Mėnesinės man suteikia galimybę palaikyti ryšį su savo kūnu.	3.38	3.19	3.26	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.108 0.316
20. Mėnesinės – tai akivaizdus visą gyvąją gamtą persmelkiančio ritmiškumo pavyzdys.	5.33	4.40	5.57	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.019*
30. Reguliariai pasikartojančios mėnesinės – tai išorinis ženklas, rodantis, kad moteris iš principo sveika.	5.59	3.77	5.98	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
Bendras vidurkis	4.714	3.680	5.266		

*yra statistiškai reikšmingas skirtumas, kai Sig. < 0.05

Studentės indės labiausiai pritarė nuomonei, kad mėnesinės – tai natūralus įvykis. Mažiausiai šios nuomonės laikėsi britės.

Ketvirtąjį faktorių (*Mėnesinių nujautimas ir numatymas*) sudaro 5 teiginiai.

5 lentelė. Lietuvių, bričių ir indžių sutikimo su ketvirtojo faktoriaus (*Mėnesinių nujautimas ir numatymas*) teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Lietuvės (sutikimo vid.)	Britės (sutikimo vid.)	Indės (sutikimo vid.)	Lyginamos Grupės	Sig. (2-tailed)
4. Artėjančias mėnesines galiu nustatyti iš to, kad krūtys darosi jautresnės, skauda nugarą, randasi spazmų ir kitokių fizinių ženklų.	5.47	5.64	3.92	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.148 0.000*
10. Iš to, kaip prieš mėnesines keičiasi nuotaika, išmokau nustatyti, kad jos artėja	4.46	4.65	3.20	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.173 0.000*
15. Mėnesinių ciklas nedaro įtakos mano emocijoms.	2.94	2.70	4.60	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.040* 0.000*
28. Lyginant su kitu mėnesio laiku, lengviau susierzinu prieš prasidedant mėnesinėms ar jų metu.	5.08	5.33	4.05	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.039* 0.000*
5. Prieš pat mėnesines ar jų metu daugumai moterų padidėja svoris.	4.27	4.60	3.24	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.010* 0.000*
Bendras vidurkis	4.444	4.584	3.802		

*yra statistiškai reikšmingas skirtumas, kai Sig. < 0.05

Su nuomone, kad mėnesines galima nujauti ir numatyti, labiausiai sutiko studentės britės. Labai panašiai manė ir studentės lietuvės. Šiai labiausiai PMS idėją atspindinčiai nuomonei mažiausiai pritarė Indijos studentės.

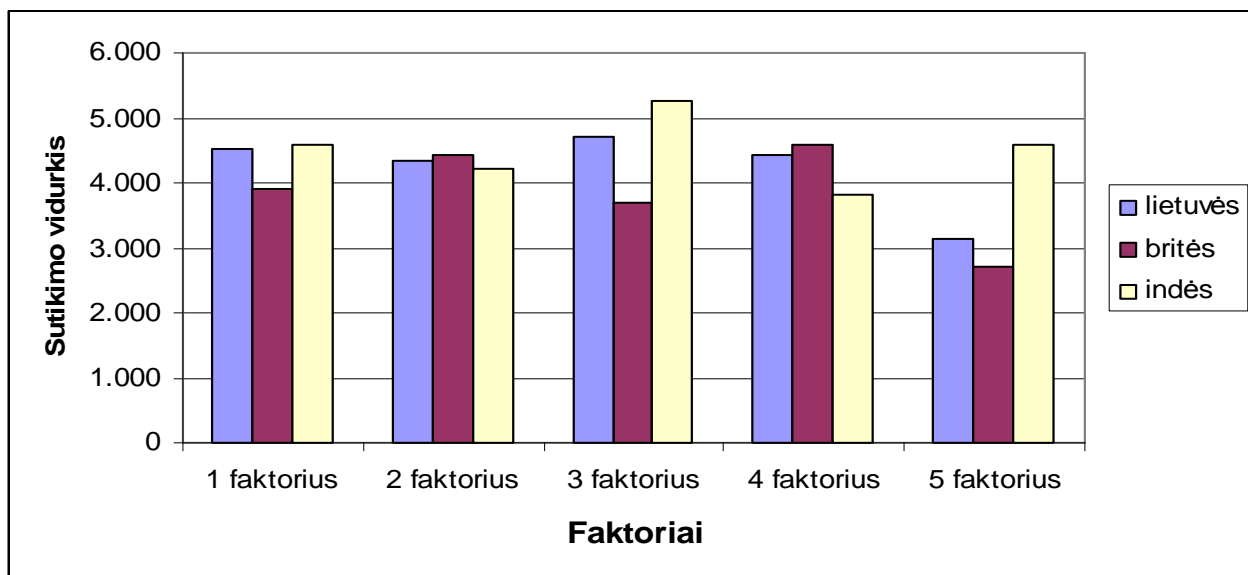
Penktąjį faktorių (*Visiškas mėnesinių įtakos neigimas*) sudaro 7 teiginiai.

6 lentelė. Lietuvių, bričių ir indžių sutikimo su penktojo faktoriaus (*Visiškas mėnesinių įtakos neigimas*) teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Lietuvės (sutikimo vid.)	Britės (sutikimo vid.)	Indės (sutikimo vid.)	Lyginamos Grupės	Sig. (2-tailed)
11. Žmonės neturėtų priekaištauti moteriai, lengvai susierzinančiai prieš mėnesines.	4.83	5.04	5.40	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.073 0.000*
16. Spazmai kamuoja tik tuomet, kai į juos kreipi dėmesį.	2.50	2.30	3.91	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.079 0.000*
21. Moteris, kuri savo irzlumą aiškina artėjančiomis mėnesinėmis, yra emociškai nestabili.	3.24	1.95	4.71	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
22. Nežymius fiziologinius padarinius, kuriuos man kelia mėnesinės, aš vos pastebiu.	3.27	2.71	5.26	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
27. Moterys, kurios skundžiasi mėnesinių keliamomis kančiomis, paprasčiausiai ieško, kuo pasiteisinti.	2.41	2.05	4.50	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.002* 0.000*
31. Įtampa ar irzlumas prieš mėnesines – tai vien moterų išgalvotas dalykas.	1.90	2.37	3.87	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
33. Dauguma moterų per daug sureikšmina mėnesinių fiziologinius padarinius.	3.75	2.52	4.45	Lietuvės/britės Lietuvės/indės	0.000* 0.000*
Bendras vidurkis	3.129	2.706	4.586		

*yra statistiškai reikšmingas skirtumas, kai Sig. < 0.05

Visiškas mėnesinių įtakos neigimas ženkiausias Indijos studentėlių imtyje. Lietuvių ir bričių nuomone, mėnesinės vis dėl to daro žymią įtaką emocijoms ir fiziologinėms būsenoms.

1 pav. Lietuvių, bričių ir indžių sutikimo su visų penkių MAQ faktorių* teiginiais vidurkiai

* Pirmasis faktorius: Mėnesinės – tai sveikatą griauantis įvykis; Antrasis faktorius: Mėnesinės - tai nepatogumus keliantis įvykis; Trečiasis faktorius: Mėnesinės – tai natūralus įvykis; Ketvirtasis faktorius: Mėnesinių nujautimas bei numatymas; Penktasis faktorius: Visiškas mėnesinių įtakos neigimas.

Nuomonei, kad mėnesinės – sveikatą griauantis įvykis (pirmasis faktorius), labiausiai pritarė indės. Lietuvių studentėjų sutikimo vidurkis panašus. Šiems teiginiais mažiausiai pritarė britės. Nepatogumų mėnesinės kelia (antrasis faktorius) britėms. Kiek mažiau - indėms ir lietuvėms. Tačiau skirtumai neįrežmūs.

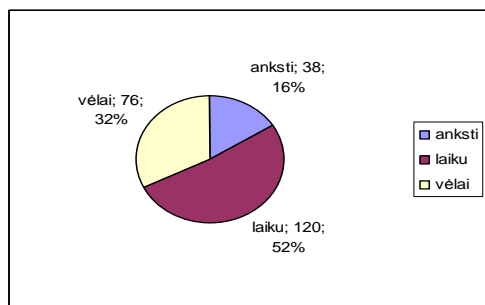
Natūraliu gyvenimo įvykiu (trečiasis faktorius) mėnesines labiausiai laiko Indijos studentės. Mažiau su šia mintimi sutinka lietuvės. Labai ryškų nepritarimą šiai nuomonei rodo britės.

Su nuomone, kad mėnesines galima nujauti ir numatyti (vadinamasis PMS) (ketvirtasis faktorius), daugiausia sutinka studentės britės. Nuo jų nelabai atsilieka lietuvės. Lyginant su britėmis ir lietuvėmis, mažiausiai su mėnesinių numatymo ir nujautimo galimybe sutinka indės.

Visiškas mėnesinių įtakos neigimas (penktasis faktorius) ženkliausias indžių imtyje. Indės labiausiai sutiko su teiginiais, kad mėnesinių fiziologiniai padariniai sureikšminami per daug, o įtampa ir irzlumas prieš mėnesines esąs vien moterų išgalvotas dalykas. Pasak lietuvių ir bričių, mėnesinės turi įtakos tiek fizinei, tiek protinei veiklai.

Anksti, laiku ir vėlai brendusių merginų nuostatų į menstruacijas palyginimas.

Visos mūsų tyrimo dalyvės, atsižvelgiant į jų pačių nurodytą menarchės amžių, buvo suskirstytos į 3 grupes: anksti brendusios, laiku brendusios, vėlai brendusios (žr. 2 pav.).

2 pav. Merginų pasiskirstymas pagal brendimo laiką

Anksti, laiku ir vėlai brendusių studentėlių nuostatų į mėnesines palyginimas atliekamas remiantis 5 faktoriais, sudarytais iš atitinkamų MAQ teiginių. Pirmąjį faktorių (*Mėnesinės - tai sveikatą griaunantis įvykis*) sudaro 12 teiginių.

7 lentelė. Anksti, laiku ir vėlai brendusių merginų sutikimo su pirmojo faktoriaus (*Mėnesinės - tai sveikatą griaunantis įvykis*) teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Anksti brendusios (vid.)	Laiku brendusios (vid.)	Vėlai brendusios (vid.)
1. Mėnesinių metu moterų pasiekimai nėra blogesni	4.63	4.61	4.21
6. Mėnesinių metu moterys jaučia didesnę nuovargį.	5.08	5.07	4.91
7. Mėnesinių metu iš draugų ir draugų laukiu didesnio atidumo ir dėmesio.	3.21	2.82	2.83
12. Mėnesinių keliami fiziologiniai padariniai, apskritai, nėra didesni už tuos, kuriuos kelia įprastiniai fizinės būklės svyravimai.	4.13	4.27	4.05
17. Spazmai gali kenkti mano sportiniams pasiekimams.	4.76	4.91	5.25
18. Mėnesinių metu jaučiuosi tokios pat geros fizinės būklės, kaip ir kitu mėnesio laiku.	3.26	3.23	2.93
23. Neleidžiu, kad mėnesinės trukdytų mano įprastinę veiklą.	5.74	5.72	5.58
25. Vis dėlto geriau būtų vengti tam tikros veiklos mėnesinių metu.	5.03	5.10	4.92
28. Lyginant su kitu mėnesio laiku, lengviau susierzinu prieš prasidedant mėnesinėms ar jų metu.	4.95	5.00	5.28
24. Nemanau, kad mėnesinės darytų įtaką tam, kaip aš atlieku proto veiklos reikalaujančias užduotis.	5.71	5.78	5.34
29. Suprantu, kad negaliu mėnesinių metu iš savęs išsireikalauti tiek, kiek galėčiau kitu mėnesio laiku.	4.37	4.02	4.54
32. Moterims paprasčiausiai belieka susitaikyti su faktu, kad mėnesinių metu joms darbai galbūt seksis ne taip gerai, kaip kitu laiku.	4.37	3.77	3.69
Bendras vidurkis	4.603	4.525	4.461

Su nuomone, kad mėnesinės – sveikatą griaunantis įvykis (pirmasis faktorius), labiausiai sutiko anksti brendusios merginos. Šį faktorių sudarantiems teiginiais panašiai pritarė laiku brendusios. Ir nors statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių grupelių nerasta, vis dėlto esama tam tikros

tendencijos, rodančios, kad skirtingu laiku brendusių merginų nuomonė apie sveikatą griaunanti mėnesinių poveikį skiriasi.

Antrąjį faktorių (*Mėnesinės – tai nepatogumus keliantis įvykis*) sudaro 6 teiginiai.

8 lentelė. Anksti, laiku ir vėlai brendusių merginų sutikimo su antrojo faktoriaus (Mėnesinės – tai nepatogumus keliantis įvykis) teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Anksti brendusios (vid.)	Laiku brendusios (vid.)	Vėlai brendusios (vid.)
2. Mėnesinės – tai toks dalykas, su kuriuo tiesiog turiu susitaikyti.	6.39	6.38	6.29
8. Tam tikra prasme mėgstu savo mėnesines.	3.00	2.72	2.22
13. Vyrams iš tikrųjų geriau dėl to, kad jiems kas mėnesį nepasirodo mėnesinės.	5.71	5.36	5.42
19. Tikiuosi, kad kada nors ateityje bus įmanoma padaryti taip, kad mėnesinės prasidėtų ir baigtųsi per kelias minutes	4.34	4.23	4.77
26. Iš mėnesinių tik tiek naudos, kad jos man rodo, jog nesu nėščia.	4.05	4.01	3.66
14. Mėnesinės man suteikia galimybę palaikyti ryšį su savo kūnu.	3.53	3.43	3.22
Bendras vidurkis	4.503	4.355	4.263

Anksti brendusios merginos labiausiai pritaria teiginiams, kad mėnesinės - tai nepatogumus keliantis įvykis.

Trečiąjį faktorių (*Mėnesinės – tai natūralus įvykis*) sudaro 5 teiginiai.

9 lentelė. Anksti, laiku ir vėlai brendusių merginų sutikimo su trečiojo faktoriaus (Mėnesinės – tai natūralus įvykis) teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Anksti brendusios (vid.)	Laiku brendusios (vid.)	Vėlai brendusios (vid.)
3. Mėnesinės – tai nuolat pasikartojantis moteriškumo patvirtinimas.	4.77	5.51	5.00
9. Mėnesinės leidžia moterims geriau suprasti savo kūnus.	3.95	4.10	4.01
14. Mėnesinės man suteikia galimybę palaikyti ryšį su savo kūnu.	3.53	3.43	3.22
20. Mėnesinės – tai akivaizdus visą gyvąją gamtą persmelkiančio ritmiškumo pavyzdys.	5.74	5.27	5.24
30. Reguliariai pasikartojančios mėnesinės – tai išorinis ženklas, rodantis, kad moteris iš principo sveika.	5.56	5.63	5.55
Bendras vidurkis	4.710	4.788	4.604

Nuomonei, kad mėnesinės – tai natūralus įvykis, labiausiai pritarė laiku brendusios merginos.

Ketvirtąjį faktorių (*Mėnesinių nujautimas ir numatymas*) sudaro 5 teiginiai.

10 lentelė. Anksti, laiku ir vėlai brendusių merginų sutikimo su ketvirtojo faktoriaus (*Mėnesinių nujautimas ir numatymas*) teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Anksti brendusios (vid.)	Laiku brendusios (vid.)	Vėlai brendusios (vid.)
4. Artėjančias mėnesines galiu nustatyti iš to, kad krūtys darosi jautresnės, skauda nugarą, randasi spazmų ir kitokių fizinių ženklų.	5.39	5.30	5.78
10. Iš to, kaip prieš mėnesines keičiasi nuotaika, išmokau nustatyti, kad jos artėja.	4.42	4.46	4.49
15. Mėnesinių ciklas nedaro įtakos mano emocijoms.	3.24	2.99	2.72
28. Lyginant su kitu mėnesio laiku, lengviau susierzinu prieš prasidedant mėnesinėms ar jų metu.	4.95	5.00	5.28
5. Prieš pat mėnesines ar jų metu daugumai moterų padidėja svoris.	4.21	4.22	4.38
Bendras vidurkis	4.442	4.394	4.530

Nuomonę, kad mėnesines įmanoma nujauti ir numatyti, labiausiai palaiškė vėlai brendusios merginos.

Penktąjį faktorių (*Visiškas mėnesinių įtakos neigimas*) sudaro 7 teiginiai.

11 lentelė. Anksti, laiku ir vėlai brendusių merginų sutikimo su penktojo faktoriaus (*Visiškas mėnesinių įtakos neigimas*) teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Anksti brendusios (vid.)	Laiku brendusios (vid.)	Vėlai brendusios (vid.)
11. Žmonės neturėtų priekaištauti moteriai, lengvai susierzinančiai prieš mėnesines.	4.87	4.95	4.63
16. Spazmai kamuoja tik tuomet, kai į juos kreipi dėmesį.	2.87	2.87	2.48
21. Moteris, kuri savo irzlumą aiškina artėjančiomis mėnesinėmis, yra emociškai nestabili.	3.27	3.24	3.22
22. Nežymiu fiziologinius padarinius, kuriuos man kelia mėnesinės, aš vos pastebiu.	3.47	3.29	3.14
27. Moterys, kurios skundžiasi mėnesinių keliamomis kančiomis, paprasčiausiai ieško, kuo pasiteisinti.	2.42	2.53	2.22
31. Įtampa ar irzlumas prieš mėnesines – tai vien moterų išgalvotas dalykas.	1.95	1.88	1.92
33. Dauguma moterų per daug sureikšmina mėnesinių fiziologinius padarinius.	3.45	3.91	3.66
Bendras vidurkis	3.186	3.249	3.039

Nuomonę, kad mėnesinės visiškai nedaro įtakos, labiausiai parėmė laiku brendusios merginos.

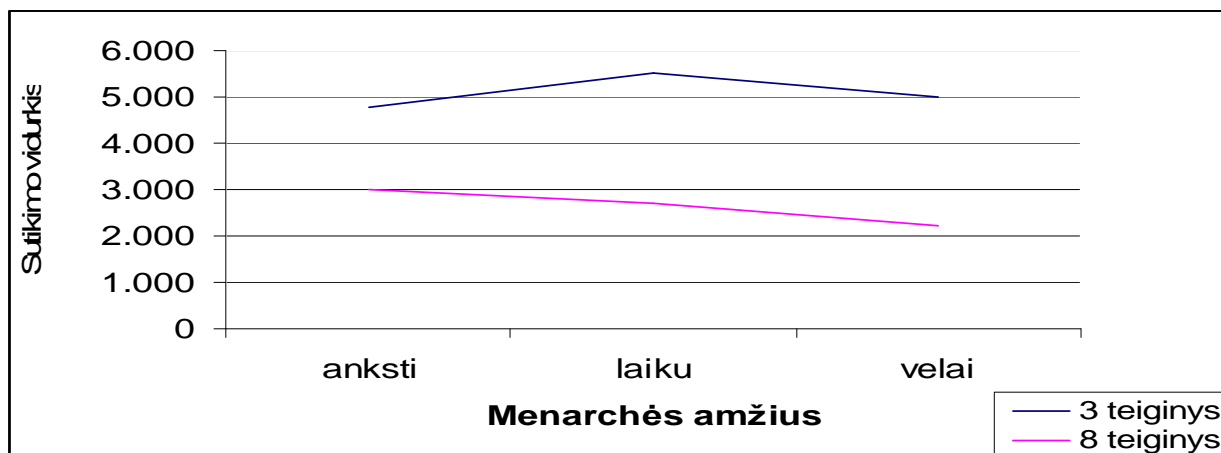
Statistiškai reikšmingus skirtumus tarp anksti, vėlai ir laiku brendusių merginų išryškino du (trečiasis ir aštuntasis) teiginiai (iš 33): anksti ir laiku, laiku ir vėlai brendusios merginos laikėsi skirtingos nuomonės trečiojo, o anksti ir vėlai brendusios – aštuntojo teiginio atžvilgiu.

12 lentelė. Anksti, laiku ir vėlai brendusių merginų sutikimo su 3 ir 8 teiginiais vidurkių palyginimo rezultatai

Teiginiai	Brendimo laikas	Sutikimo vidurkis	Sig. (2-tailed)
3. Mėnesinės – tai nuolat pasikartojantis moteriškumo patvirtinimas.	Anksti	4.76	0.023*
	Laiku	5.51	
3. Mėnesinės – tai nuolat pasikartojantis moteriškumo patvirtinimas.	Laiku	5.51	0.049*
	Vėlai	5.00	
8. Tam tikra prasme mėgstu savo mėnesines.	Anksti	3.00	0.031*
	Vėlai	2.22	

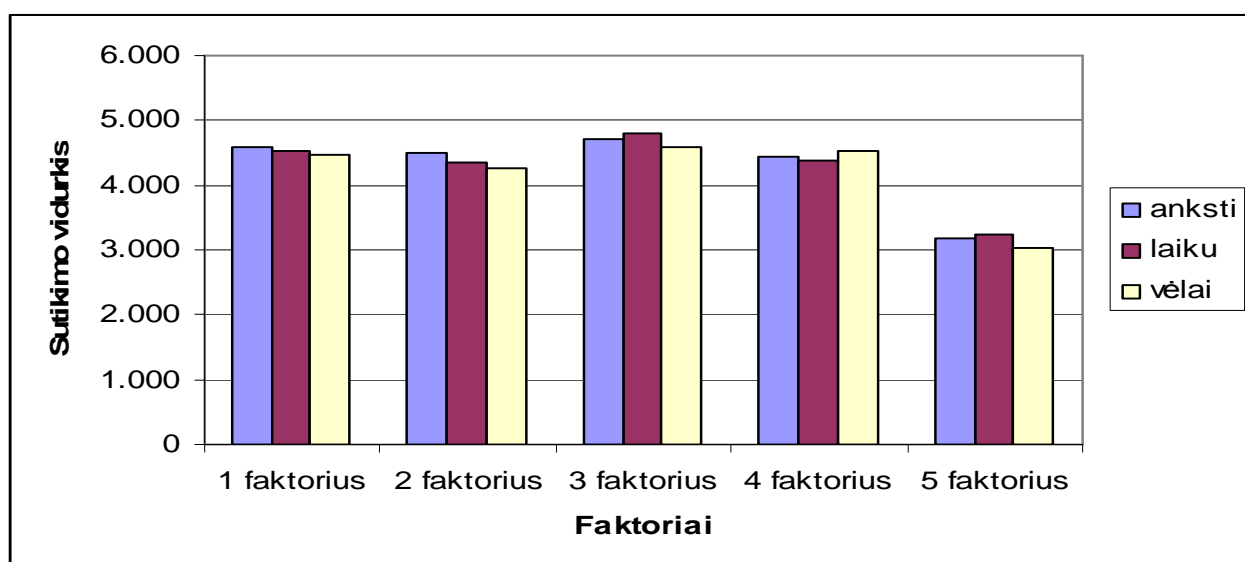
*yra statistiškai reikšmingas skirtumas, kai Sig. < 0.05

Teiginiui, jog mėnesinės – tai nuolat pasikartojantis moteriškumo patvirtinimas, labiausiai pritarė laiku brendusios merginos. Nuomonių skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Su teiginiu, kad tam tikra prasme mėnesinės net įmanoma mėgti, labiau sutiko anksti brendusios merginos, lyginant su vėlai brendusiomis. Skirtumai statistiškai reikšmingi.

3 pav. Merginų sutikimo su trečiuoju ir aštuntuoju teiginiu vidurkis, lyginant grupes pagal menarchės amžių (anksti, laiku, vėlai brendusios)

Lyginant grupes pagal menarchės amžių, išryškėjo statistiškai reikšmingi skirtumai ties dviem - trečiuoju ir aštuntuoju (iš 33) – teiginiais. Laiku brendusios merginos labiau nei anksčiau brendusios sutinka su teiginiu, kad mėnesinės – tai nuolat pasikartojantis moteriškumo patvirtinimas. Laiku brendusios merginos, lyginant su vėlai brendusiomis, šiam teiginiui irgi pritaria labiau. Anksti brendusios merginos labiau nei vėliau brendusios sutinka su teiginiu, kad tam tikra prasme jos mėgsta savo mėnesines.

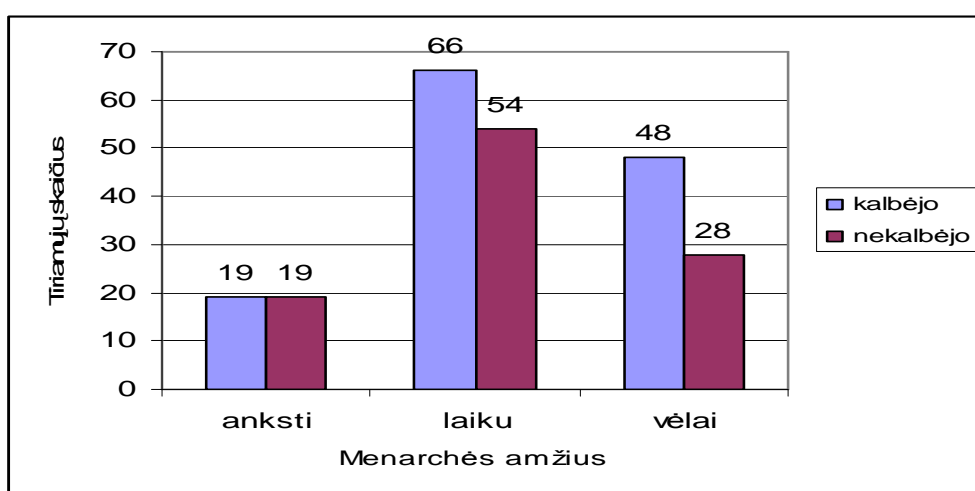

4 pav. Anksti, laiku ir vėlai brendusių merginų sutikimo su visų penkių MAQ faktorių teiginiais vidurkiai

Su nuomone, kad mėnesinės – sveikatą griaunantis ir nepatogumų keliantis įvykis (1 ir 2 faktoriai), labiausiai sutinka anksti brendusios merginos. Nuomonei, kad mėnesinės – tai natūralus įvykis (3 faktorius), labiausiai pritaria laiku brendusios. Mėnesinių nujautimas ir numatymas (4 faktorius) ryškiausi vėlai brendusių merginų grupėje. Nuomone, kad mėnesinės visiškai nedaro įtakos (5 faktorius), labiausiai remia laiku brendusios merginos.

Iki menarchės apie menstruacijas su motina kalbėjusių ir nekalbėjusių merginų santykio nustatymas ir jų nuostatų į menstruacijas palyginimas.

Visos tyrimo dalyvės, atsižvelgiant į jų pačių pateiktą informaciją apie tai, ar iki menarchės jos kalbėjosi apie menstruacijas su savo motinomis, buvo suskirstytos į kalbėjusias ir nekalbėjusias.

5 pav. Su motinomis apie menstruacijas iki menarchės kalbėjusių ir nekalbėjusių merginų santykis pagal menarchės amžių (anksti, laiku, vėlai brendusios)

Tyrimas parodė, kad iš visų jame dalyvavusių 234 studentų 133 (57%) kalbėjosi su mama apie menstruacijas iki menarchės, 101 (43%) nesikalbėjo. Tyrime dalyvavusių studentų nuomonės apie teiginius, išdėstytus visuose penkiuose MAQ faktoriuose, nagrinėtos, atsižvelgiant į tai, ar nuomonę pateikusi mergina iki menarchės kalbėjosi su mama apie menstruacijas.

13 lentelė. Su mama iki menarchės apie menstruacijas kalbėjusių ir nekalbėjusių merginų sutikimo su visų penkių MAQ faktorių teiginiais vidurkių palyginimas

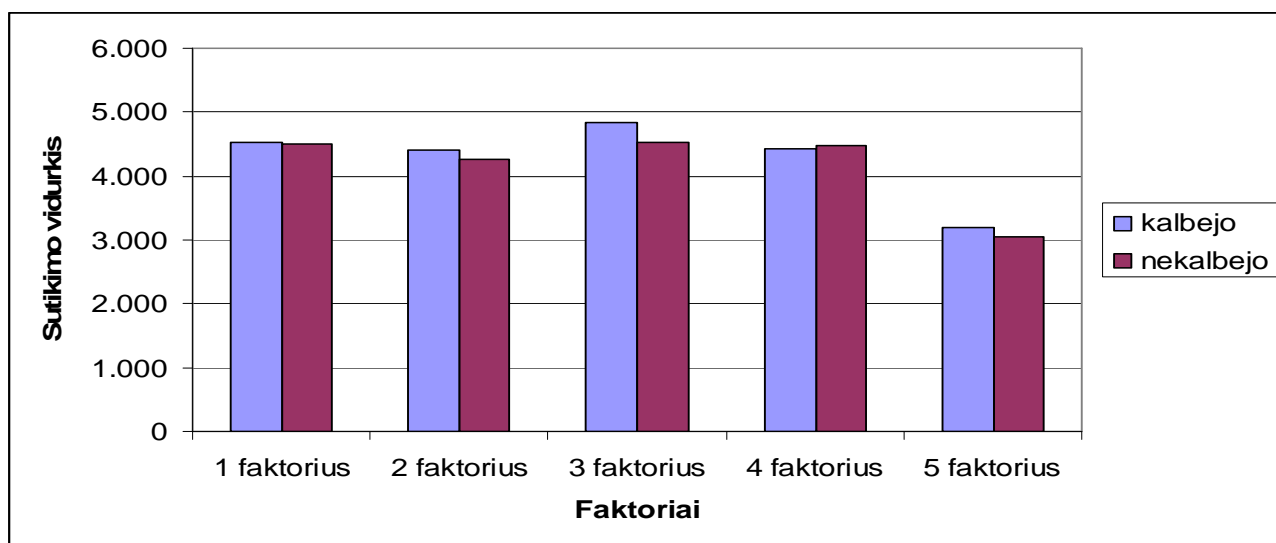
Teiginiai	Ar kalbėjo su mama	Sutikimo vidurkis	Sig. (2-tailed)
1 faktorius: mėnesinės – tai sveikatą griaunantis įvykis.			
1. Mėnesinių metu moterų pasiekimai nėra blogesni	Kalbėjo	4.36	0.155
	Nekalbėjo	4.67	
6. Mėnesinių metu moterys jaučia didesnę nuovargį.	Kalbėjo	5.09	0.408
	Nekalbėjo	4.90	
7. Mėnesinių metu iš draugių ir draugų laukiu didesnio atidumo ir dėmesio.	Kalbėjo	2.78	0.314
	Nekalbėjo	3.04	
12. Mėnesinių keliami fiziologiniai padariniai, apskritai, nėra didesni už tuos, kuriuos kelia įprastiniai fizinės būklės svyravimai.	Kalbėjo	4.29	0.190
	Nekalbėjo	4.00	

17. Spazmai gali kenkti mano sportiniams pasiekimams.	Kalbėjo Nekalbėjo	4.96 5.05	0.694
18. Mėnesinių metu jaučiuosi tokios pat geros fizinės būklės, kaip ir kitu mėnesio laiku.	Kalbėjo Nekalbėjo	3.18 3.08	0.654
23. Neleidžiu, kad mėnesinės trukdytų mano įprastinę veiklą.	Kalbėjo Nekalbėjo	5.67 5.68	0.984
25. Vis dėlto geriau būtų vengti tam tikros veiklos mėnesinių metu.	Kalbėjo Nekalbėjo	5.01 5.05	0.875
28. Lyginant su kitu mėnesio laiku, lengviau susierzinu prieš prasidedant mėnesinėms ar jų metu.	Kalbėjo Nekalbėjo	5.03 5.16	0.588
24. Nemanau, kad mėnesinės darytų įtaką tam, kaip aš atlieku proto veiklos reikalaujančias užduotis.	Kalbėjo Nekalbėjo	5.79 5.38	0.059
29. Suprantu, kad negaliu mėnesinių metu iš savęs išsireikalausiti tiek, kiek galėčiau kitu mėnesio laiku.	Kalbėjo Nekalbėjo	4.29 4.17	0.660
32. Moterims paprasčiausiai liečia susitaikyti su faktu, kad mėnesinių metu joms darbai galbūt seksis ne taip gerai, kaip kitu laiku.	Kalbėjo Nekalbėjo	3.91 3.74	0.506
Bendras vidurkis	Kalbėjo / Nekalbėjo	4.53 / 4.49	
2 faktorius: Mėnesinės – tai nepatogumus keliantis įvykis.			
2. Mėnesinės – tai toks dalykas, su kuriuo tiesiog turi susitaikyti.	Kalbėjo Nekalbėjo	6.52 6.11	0.018*
8. Tam tikra prasme mėgstu savo mėnesines.	Kalbėjo Nekalbėjo	2.72 2.43	0.239
13. Vyrams iš tikrųjų geriau dėl to, kad jiems kas mėnesį nepasirodo mėnesinės.	Kalbėjo Nekalbėjo	5.45 5.41	0.845
19. Tikiuosi, kad kada nors ateityje bus įmanoma padaryti taip, kad mėnesinės prasidėtų ir baigtųsi per kelias minutes	Kalbėjo Nekalbėjo	4.31 4.58	0.391
26. Iš mėnesinių tik tiek naudos, kad jos man rodo, jog nesu nėščia.	Kalbėjo Nekalbėjo	3.79 4.06	0.877
14. Mėnesinės man suteikia galimybę palaikyti ryšį su savo kūnu.	Kalbėjo Nekalbėjo	3.68 2.92	0.001*
Bendras vidurkis	Kalbėjo / Nekalbėjo	4.41 / 4.25	
3 faktorius: Mėnesinės – tai natūralus įvykis.			
3. Mėnesinės – tai nuolat pasikartojantis moteriškumo patvirtinimas.	Kalbėjo Nekalbėjo	5.25 5.18	0.782
9. Mėnesinės leidžia moterims geriau suprasti savo kūnus.	Kalbėjo Nekalbėjo	4.34 3.60	0.041*
14. Mėnesinės man suteikia galimybę palaikyti ryšį su savo kūnu.	Kalbėjo Nekalbėjo	3.68 2.92	0.001*
20. Mėnesinės – tai akivaizdus visą gyvąją gamtą persmelkiančio ritmiškumo pavyzdys.	Kalbėjo Nekalbėjo	5.35 5.31	0.862
30. Reguliariai pasikartojančios mėnesinės – tai išorinis ženklas, rodantis, kad moteris iš principo sveika.	Kalbėjo Nekalbėjo	5.59 5.59	0.989
Bendras vidurkis	Kalbėjo / Nekalbėjo	4.842 / 4.52	
4 faktorius: Mėnesinių nuojautimas ir numatymas.			
4. Artėjančias mėnesines galiu nustatyti iš to, kad krūtys darosi jautresnės, skauda nugarą, randasi spazmų ir kitokių fizinių ženklų.	Kalbėjo Nekalbėjo	5.35 5.66	0.198
10. Iš to, kaip prieš mėnesines keičiasi nuotaika, išmokau nustatyti, kad jos artėja	Kalbėjo Nekalbėjo	4.52 4.38	0.617
15. Mėnesinių ciklas nedaro įtakos mano emocijoms.	Kalbėjo Nekalbėjo	3.04 2.81	0.346
28. Lyginant su kitu mėnesio laiku, lengviau susierzinu prieš prasidedant mėnesinėms ar jų	Kalbėjo Nekalbėjo	5.03 5.16	0.588

metu.			
5. Prieš pat mėnesines ar jų metu daugumai moterų padidėja svoris.	Kalbėjo Nekalbėjo	4.17 4.42	0.340
Bendras vidurkis	Kalbėjo / Nekalbėjo	4.422 / 4.486	
<i>5 faktorius: Visiškas mėnesinių įtakos neigimas.</i>			
11. Žmonės neturėtų priekaištauti moteriai, lengvai susierzinančiai prieš mėnesines.	Kalbėjo Nekalbėjo	4.95 4.66	0.209
16. Spazmai kamuoja tik tuomet, kai į juos kreipi dėmesį.	Kalbėjo Nekalbėjo	2.55 2.42	0.565
21. Moteris, kuri savo irzlumą aiškina artėjančiomis mėnesinėmis, yra emociškai nestabili.	Kalbėjo Nekalbėjo	3.33 3.11	0.361
22. Nežymius fiziologinius padarinius, kuriuos man kelia mėnesinės, aš vos pastebiu.	Kalbėjo Nekalbėjo	3.27 3.27	0.968
27. Moterys, kurios skundžiasi mėnesinių keliamomis kančiomis, paprasčiausiai ieško, kuo pasiteisinti.	Kalbėjo Nekalbėjo	2.52 2.25	0.239
31. Įtampa ar irzlumas prieš mėnesines – tai vien moterų išgalvotas dalykas.	Kalbėjo Nekalbėjo	1.95 1.83	0.456
33. Dauguma moterų per daug sureikšmina mėnesinių fiziologinius padarinius.	Kalbėjo Nekalbėjo	3.73 3.79	0.803
Bendras vidurkis	Kalbėjo / Nekalbėjo	3.186 / 3.047	

*yra statistiškai reikšmingas skirtumas, kai Sig. < 0.05

Statistiškai reikšmingi skirtumai tarp dviejų tyrimo dalyvių grupių - kalbėjusių ir nekalbėjusių apie menstruacijas su motina iki menarchės - išryškėjo ties trimis teiginiais (2, 9 ir 14). Su teiginiu, kad *mėnesinės – tai toks dalykas su kuriuos tiesiog turi susitaikyti*, labiau sutiko kalbėjusios su mama prieš menarchę. Teiginiui, kad mėnesinės suteikia *galimybę palaikyti ryšį su savo kūnu*, irgi labiau pritarė kalbėjusios su mama. Ryšio su kūnu koncepcija matyti ir 14 teiginyje, tvirtinančiame, kad *mėnesinės leidžia moterims geriau suprasti savo kūnus*. Šis teiginys atskleidė statistiškai reikšmingus skirtumus tarp kalbėjusių ir nekalbėjusių su motina tyrimo dalyvių - kalbėjusios su mama labiau pritarė šiam teiginiui.

6 pav. Iki menarchės apie menstruacijas su mama kalbėjusių ir nekalbėjusių merginų sutikimo su visų penkių MAQ faktorių* teiginiais vidurkių palyginimas

* Pirmasis faktorius: *Mėnesinės – tai sveikatą griaunantis įvykis*; Antrasis faktorius: *Mėnesinės - tai nepatogumus keliantis įvykis*; Trečiasis faktorius: *Mėnesinės – tai natūralus įvykis*; Ketvirtasis faktorius: *Mėnesinių nujautimas bei numatymas*; Penktasis faktorius: *Visiškas mėnesinių įtakos neigimas*.

Įvertinus tyrimo dalyvių nuomonę apie 1 ir 2 faktoriaus teiginius, matyti, kad kalbėjusios su mama merginos, nors ir nežymiai, bet labiau pritarė nuomonei, kad mėnesinės – sveikatą griaunantis ir nepatogumus keliantis įvykis. Tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų tarp kalbėjusių ir nekalbėjusių su motina merginų šiuo požiūriu nerasta. Su šią nuomonę išreiškiančiais teiginiais abiejų grupių merginos sutinka panašiai. Kalbant apie 3 faktorių, kurio teiginiai (3, 9, 14, 20, 30) atspindi nuomonę, jog mėnesinės – natūralus įvykis, paaiškėjo, kad su šia nuomone labiau sutiko tos, kurios kalbėjosi su mama. Dviejų teiginių (9, 14) atžvilgiu (3 faktorius) tarp kalbėjusiųjų ir nekalbėjusiųjų išryškėjo statistiškai reikšmingi skirtumai. Nuomonė dėl mėnesinių nujautimo ir numatymo (PMS) (4 faktorius) vienoda ir kalbėjusiųjų ir nekalbėjusiųjų grupėje. Visiškas mėnesinių įtakos neigimas (5 faktorius) ryškesnis su motinomis kalbėjusiųjų merginų grupėje, nors statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta.

REZULTATŲ APTARIMAS

Palyginus mūsų tyrime dalyvavusių studentėlių lietuvių nuostatas į menstruacijas su tokia pačia metodika nustatytais panašaus amžiaus Indijos ir Britanijos studentėlių nuostatomis, matyti, kad lietuvių nuostatos skiriasi ir nuo bričių ir nuo indžių. Akivaizdu, kad lietuvių nuostatos artimesnės bričių nuostatomis, nors ir čia esama daugelio statistiškai reikšmingų skirtumų (2-6 lentelės, 1 pav.).

Šitokio rezultato turbūt ir reikėjo tikėtis, žinant, kad R. S. Bramwell ir bendradarbių (2002) atliktas indžių ir bričių studentėlių nuostatų į menstruacijas palyginimas atskleidė ženklus skirtumus tarp šių dviejų, itin skirtingoms kultūroms atstovaujančių, imčių. Taigi, turint omenyje kultūrinio konteksto svarbą, nenuostabu, kad lietuvių studentėlių nuostatos į menstruacijas pasirodė esančios artimesnės bričių, o ne indžių nuostatomis. Apskritai, šis mūsų atliktas indžių, bričių ir lietuvių nuostatų palyginimas rodo, kad lietuviškasis kultūrinis kontekstas ne tik neabejotinai egzistuoja, bet ir yra pakankamai savitas ir tvirtas, kad darytų sunkiau ar lengviau išvelgiamą įtaką mūsų tyrime dalyvavusių studentėlių nuostatomis į menstruacijas.

Kaip rodo mūsų gauti rezultatai, mėnesinės studentėms lietuvišioms griauna sveikatą kone tokiu pat mastu, kiek ir indėms (2 lentelė, 1 pav.). Tai labai keista, žinant, kad Lietuvoje labiau priimta, kad mėnesinių metu moterys kaip niekur nieko dirbtų visus, net pačius sunkiausius namų ruošos darbus, kai tuo tarpu indės jau gerokai prieš menstruacijas privalomai nušalinamos apskritai nuo visų – ne tik nuo fizinės įtampos reikalaujančių - darbų.

R. S. Bramwell ir bendradarbiai (2002) nustatė svarių skirtumų tarp bričių ir indžių nuostatų į menstruacijas. Pavyzdžiui, britės labiau sutinka su teiginiais, palaikančiais šiandien didelę dalį moterų kamuojančio priešmenstruacinio sindromo (PMS) simptomus (5 lentelė, 1 pav.). Tai įdomu, turint omenyje tai, kad PMS laikomas modernios vakarų visuomenės konstruktas (Parlee, 1974; McMaster ir Cormie, 1997; Marvan ir Escobedo, 1999; Ussher, 2003; Ussher, 2004). Lietuvės, PMS požiūriu, nedaug kuo atsilieka nuo bričių (5 lentelė, 1 pav.).

Indės labiau linkusios sutikti su nuomone, kad moterys labiau pavargsta mėnesinių metu. Ir tai, kaip pažymi R. S. Bramwell ir bendraautorai (2002), atitinka Pasaulio sveikatos organizacijos inicijuotų tarpkultūrinių menstruacijų tyrimų rezultatus. Indės teigia, kad jos mėnesinių metu esančios neapsakomai pavargusios. Tačiau, R. S. Bramwell ir bendraautorių (2002) manymu, tikroji šių sveikatai suverčiamų nusiskundimų priežastis galbūt slypi visai ne fizinės sveikatos plotmėje ar ypatingame indžių neatsparume mėnesinėms, o kultūrinuose tikėjimuose. Šie tikėjimai, pabrėždami menstruojančios moters nešvarumą, apskritai nušalina ją nuo veiklos, siekdami šitokiu būdu apsaugoti aplinką nuo užteršimo. Taigi R. S. Bramwell ir bendraautorai (2002) pastebi du, pasak jų, labai tarpusavyje nederančius dalykus: viena vertus, indės tvirtina, kad vengti ką nors dirbti

mėnesinių metu - gerai, protinga ir sveika. Antra vertus, jos teigia nesileidžiančios, kad mėnesinės joms trikdytų įprastą gyvenimo ritmą ir tvarką. Šitokie atsakymai tarsi rodo Indijos studentėms siekį gyventi visai nepaisant mėnesinių (1 pav., 5 faktorius). Tačiau gali būti, kad sąvoką „sveikata“ (o gal ir sąvoką „liga“) indės supranta kitaip negu britės ar lietuvės. Taip pat gali būti, kad indės, labiausiai pabrėždamos mėnesinių keliamą „nuovargį,“ atlieka klausimyno užduotis, būdamos paveiktos jau minėto iš nušalinimo atsiradusio nejudrumo – kultūrinio ir priverstinio. Iš išorės šis nejudrumas iš tikrųjų panašus į pavargusio žmogaus nejudrumą: pavargęs žmogus guli, sėdi namuose, niekur viešai nesirodo, kad nepablogintų savo būklės. Suprantama, kad maloniau laikyti save pavargusia, negu įkalinta, atribota ar nušalinta nuo veiklos. Taigi į „sveikatos“ sąvokos turinį indės, matyt, talpina geroką kiekį nejudrumo, kaip neveiklumą pateisinančio motyvo. Juk mieliau jaustis tiesiog ligone, sergančia, o ne „neliečiamąja.“ Beje, panašiai elgiamasi ir Lietuvoje – kuriai tik mėnesinės, ta jau ir „serga“ vadinamąja „moteriška liga“.

Taigi, lyginant indžių ir bričių nuostatas į menstruacijas, vis akivaizdesnė darosi kultūrinių skirtumų svarba. Lietuvos studentės indžių ir bričių kontekste atrodo labai įdomiai. Indės ir britės laikosi labai skirtingų nuomonių pirmojo faktoriaus teiginių atžvilgiu. Lietuvos šiuo požiūriu (mėnesinės griaua sveikata) labai panašios į indės (2 lentelė, 1 pav.). Taigi lietuvės, panašiai kaip ir indės, mano, kad mėnesinės – tai moters sveikatą griauantis įvykis. Tačiau, apžvelgę lietuvių nuomonės penktojo faktoriaus (visiškas mėnesinių įtakos neigimas) atžvilgiu, pamatysim, kad lietuvės gerokai priartėja prie bričių (6 lentelė, 1 pav.). R. S. Bramwell ir bendraautorai (2002) aiškina, kad indės nori pasirodyti esančios pažangesnės ir civilizutesnės, juk jos - studentės, mokosi universitete, vadinasi, privalo būti nutolusios nuo prietarų, artėti prie vakarietiško modernaus pasaulio. Toliau D. Britanijos psichologai svarsto šitaip: Indijos studentėms noras pasirodyti nesenamadiškomis ir neprietaringomis kaip tik išreiškiamas sutikimu su nuomone, kad mėnesinės joms nedaro ženklios įtakos, kad mėnesinių problemos - tai tik irzlių pernelyg linkusių savo jautimus sureikšminti moterų išsigalvojimai (Bramwell ir kt., 2002). O lietuvės? Mūsų studentėms gal ir nereikia labai įtikinėti savęs ir aplinkos, kad jos modernios ir kad priklauso vakarietiškajai kultūrai. Mūsų merginos pažangios. Jų vyresnieji broliai ir seserys, draugai ir pažįstami jau darbuojasi ar mokosi Anglijoje, Airijoje, o kai kurie laimingieji - net Amerikoje. Tačiau jeigu mus įtikina R. S. Bramwell ir bendraautorių (2002) pasiūlyta 1 ir 5 faktorių nederms interpretacija, tuomet, atkreipę dėmesį į tai, kad 1 faktoriuje lietuvės labai panašiai kaip indės sutinka su teiginiais, jog mėnesinės kenkia sveikatai, turėsime pripažinti, kad ir mūsų tirtos merginos - panašiai kaip indės - velka didelę su mėnesinėmis susijusių kultūrinių tikėjimų ir draudimų našta (2 lentelė, 6 lentelė, 1 pav.).

Su mėnesinėmis susijusių kultūrinių tikėjimų ir draudimų Indijoje apstu (Narayan ir kt., 2001; Deo ir Ghattargi, 2005). Tačiau jų netrūksta ir Lietuvoje. Yra žinoma, kad tam tikrų darbų Lietuvoje menstruojančiai moteriai nepatartina ar net neleistina dirbti (sėti, sodinti konservuoti, gaminti maistą ir pan.). Vyresnės moterys dar prisimena draudimus, varžiusius jų socialinę veiklą (Šaknys, 1996; Račiūnaitė, 2002; Kiškūnė ir Pociūtė, 2005).

Kokiu mastu mūsų tirtos studentės persiėmusios šiais vadinamaisiais prietarais, kultūriniais su mėnesinėmis susijusiais tikėjimais? Norint nustatyti, kiek jaunos lietuvės žino prietarus, kiek jais tiki, kiek jų laikosi, reikėtų išsamesnių tyrimų. Tačiau šiek tiek duomenų, įrodančių, kad ir mūsų jaunos aukštojo išsilavinimo siekiančios merginos ne tik išmano su mėnesinėmis susijusius kultūrinius tikėjimus ir draudimus, bet ir jų laikosi, jau yra. Tyrinėdama merginų reakcijas į menarchę šių eilučių autorė į savo parengtą anketą įtraukė kelis klausimus apie kultūrinius lietuviškus menstruacinius draudimus ir prietarus. Rezultatai parodė, kad prietarai ir kultūriniai tikėjimai jaunoms merginoms žinomi. Kai kurios nurodė, kad tradicinių kultūrinių draudimų laikosi ar bent jau mano, kad į juos verta atsižvelgti (Baranauskaitė, 2004).

Apskritai reikėtų pastebėti, kad R. S. Bramwell ir bendraautorai (2002) nurodo tarpkultūrinius nuostatų į mėnesines skirtumus, akcentuoja jų savitumus, nuolat pabrėždami gilesnio ir išsamesnio kultūrinio konteksto analizės svarbą. Jų manymu, vadinamuosius paradoksaliuosius indžių ir bričių nuostatų į menstruacijas skirtumus lemia savitas kiekvienai kultūrai būdingas kultūrinis mėnesinių kontekstas, savita menstruacijų samprata ir supratimas, kaip moteris, jos artimieji (moterys, vyrai, giminaičiai) privalo elgtis „tomis dienomis.“ (Kai kuriuose kraštuose ne tik aiškių aiškiausiai duodama aplinkiniams suprasti, kad mergina jau pasiekė menarchę, bet, pavyzdžiui Indijoje, net specialiai, t.y. dėvint ar ta proga vilkint atitinkamus drabužius, tai pabrėžiama).

Mes savo lietuviškąjį kultūrinį mėnesinių kontekstą dar mažai pažįstame: praktiškai dar tik pradėta aprašinėti tradicinė mėnesinių samprata (Balikienė ir kt., 2006), todėl nežinome, kaip tradicinė lietuviškoji mėnesinių samprata atrodo kitų artimesnių ir tolimesnių mums kultūrų draugijoje.

R. S. Bramwell ir bendraautorai (2002), analizuodami indžių ir bričių skirtumus, aptinka, jų nuomone, paradoksalių, taigi sunkiai paaiškinamų nuostatų skirtumų. Mes irgi užfiksavome vieną labai keistą, jeigu ne paradoksalų dalyką. Jis susijęs su teiginiu „Tam tikra prasme mėgstu savo mėnesines“ (3 lentelė, 8 teiginys). Jeigu indės ir britės beveik vienodai sutinka su šiuo teiginiu (tai vienas iš nedaugelio teiginių, kur nesiskiria Indijos ir Britanijos studentėlių nuomonės: indžių sutikimo vidurkis – 1.50, o bričių – 1, 56), tai mūsų tirtos studentės lietuvės, nors ir nepasirodė esančios itin didelės savo mėnesinių mėgėjos, šiuo požiūriu ženkliai ir statistiškai reikšmingai pranoko ir indės ir britės (sutikimo vidurkis 2. 60) (3 lentelė, 8 teiginys).

Įdomiausia, kad mūsų aptikto paradokso rankos, kaip sakoma, ilgos. Jos iš karto siekia pirmosios mūsų hipotezės, kurią suformulavome šitaip: „Anksti, laiku, vėlai brendusių studentų nuostatos į menstruacijas skiriasi”. Kaip tik 8 teiginys ir išryškina įvairiu laiku brendusių merginų nuomonių skirtumus. Labiausiai su šiuo teiginiu sutinka anksti brendusios merginos, mažiau - laiku brendusios (skirtumai tarp anksti brendusių ir laiku brendusių statistiškai nereikšmingi), o mažiausiai - vėlai brendusios. Skirtumai tarp anksti ir vėlai brendusių statistiškai reikšmingi (8 lentelė, 12 lentelė, 3 pav.). Ankstyvųjų psichoanalitinių menstruacijų koncepcijų šalininkai turbūt pasiūlytų šį mūsų aptiktą paradoksą aiškinti moteriškuoju mazochizmu. Taigi tarsi galėtume dėstyti, kad lietuvės minėtos rūšies mazochizmo turi tiek pat, kiek britės ir indės kartu sudėjus. Tačiau kažin ar verta sukti šiuo keliu. Gal reikėtų mėnesinių mėgimo klausimą patyrinėti kokybiškai: tikėtina, kad kokybiniai tyrimai atskleistų, kodėl, už ką ir kada lietuvės mėgsta savo mėnesines.

Aštuntajam (8) teiginiui tikrai neskirtume tiek daug dėmesio, jeigu mūsų nustatyti anksti, laiku, vėlai brendusių studentų lietuvių nuomonių statistiškai reikšmingi skirtumai nebūtų tokie svarbūs dar vienu požiūriu. Pasirodo, kad mūsų gautas statistiškai reikšmingas anksti ir vėlai brendusių merginų sutikimo su šiuo teiginiu skirtumas – tai vienas iš nedaugelio skirtumų, kuriuos užfiksavome, lygindami anksti, laiku, vėlai brendusių merginų nuostatas į menstruacijas (12 lentelė, 3 pav.). Gauti statistiškai reikšmingi skirtumai leidžia teigti, kad mūsų pirmoji hipotezė pasitvirtino.

Mūsų gauti statistiškai reikšmingi skirtumai prieštarauja N. F. Woods ir bendraautorių (1982) duomenims. Šie autoriai, pasitelkę MAQ, tyrinėjo, ar suaugusių moterų menarchės amžius, menarchės patirties pozityvumas/negatyvumas veikia nuostatas į menstruacijas. Jų tirtos moterys (N=193; amžius: 18-35 metai) teigė menarchę pasitikusios būdamos kupinos ambivalentiškų jausmų. Tačiau dauguma jų pareiškė, kad jų reakcijos į menarchę buvusios negatyvios. N. F. Woods ir bendraautoriai (1982) tikėjosi aptikti efektą, kurį reakcijų į menarchę pozityvumas/negatyvumas daro moterų nuostatoms į menstruacijas. Tačiau šitokio poveikio aptikti nepavyko. Autoriai padarė išvadą, kad jų rezultatai neparemia teorijos, skelbiančios, jog menarchės amžius ir patirtis daro didelę įtaką nuostatoms į menstruacijas ir net menstruacijų simptomams.

Mūsų tyrime pavyko nustatyti įvairiu laiku brendusių studentų lietuvių (amžiaus vidurkis - 19,9) nuostatų į menstruacijas skirtumus (12 lentelė, 3 pav.). Nors statistiškai reikšmingų skirtumų tikrai nėra daug, tačiau anksti brendusios merginos labiau už laiku ir vėlai brendusias sutinka su 1 ir 2 faktoriaus teiginiais, t. y. su tuo, kad mėnesinės – tai sveikatą griaunantis, nepatogumus keliantis įvykis. Laiku brendusios labiausiai sutinka su 3 ir 5 faktoriaus teiginiais, t.y., jos labiausiai mano, kad mėnesinės - natūralus įvykis, ir labiausiai neigia mėnesinių įtaką. Vėlai brendusios mūsų tyrimo dalyvės - didžiausios PMSininkės (labiausiai sutinka su 4 faktoriaus teiginiais) (4 pav.).

Daugelis menarchės tyrinėtojų, mėginusių nustatyti, kokią įtaką menarchės amžius turi mergaičių savęs vertinimui, jų populiarumui bendraamžių grupėje, pastebi, kad geriausiai jaučiasi laiku bręstančios merginos (Greif ir Ulman, 1982; Ruble ir Brooks-Gunn, 1982; Swenson ir Havens, 1987; Brooks-Gunn ir Reiter, 1994; Beausang ir Razor, 2000). Laiku bręstančių reakcijos į menarchę būna teigiamesnės, lyginant su anksti ir vėlai bręstančiomis (ypač tai pastebima, kai lyginamos anksti ir laiku bręstančios merginos). Tačiau kai mėginama pasidomėti, kokią įtaką daro menarchės amžius nuostatomis į menstruacijas tuomet, kai mergaitės suauga, skirtumų tarp skirtingu laiku brendusių rasti nepavyksta (Woods ir kt., 1982). Mums šiuos skirtumus užfiksuoti pavyko.

Taigi dabar kyla klausimas: jei N. F. Woods ir bendraautorai (1982) aiškiai teigia, kad jų tyrimo rezultatai neparemia psichoanalitinių koncepcijų apie didelę menarchės įtaką vėlesnėms suaugusių merginų ir moterų nuostatomis į menstruacijas, vadinasi, mūsų rezultatai, nors ir nelabai stipriai, bet vis dėlto remia minėtas koncepcijas? Kažin ar galėtume šitai teigti. Mes manome, kad mūsų gauti duomenys nei remia, nei griauna psichoanalitikų teiginius apie ženklią menarchės įtaką moterų nuostatomis į menstruacijas. Psichoanalitinės menarchės traumos koncepcijos ėmė rasti tuomet, kai Europoje dar buvo labai gyvi su menstruacijomis susiję draudimai. Kas dabar galėtų pasakyti, kokius rezultatus būtų davęs MAQ ar kita panaši nuostatomis tyrinėti skirta metodika, jeigu ji būtų buvusi panaudota tais laikais, kai psichoanalitikai, remdamiesi savo pacienčių išgyvenimais, taip labai pabrėžė menarchės svarbą ir įtaką fizinei ir psichinei sveikatai ir nuostatomis į menstruacijas. Gal ir būtų buvę gauti šias koncepcijas patvirtinantys rezultatai. Šitaip spėlioti, žinoma, galėtume be galo, tačiau norėtume atkreipti dėmesį į tai, kad nuostatomis į menstruacijas daro ženklią įtaką kultūriniai ir socialiniai pokyčiai. Tai ypač ryškiai matyti, susidūrus su vadinamuoju priešmenstruaciniu sindromu (McMaster ir Cormie, 1997; Marvan ir Escobedo, 1999; Antai ir kt., 2004; Ussher, 2004).

Mūsų tyrime nustatyta anksti brendusių studentų didesnę pritarimą 1 ir 2 faktoriaus teiginiams (4 pav.) galėtume interpretuoti dar ir šitaip: anksti brendusios merginos anksčiau už kitas bendraamžes įsijungė į moteriškąją menstruacinį diskursą, turėjo daugiau progų aptarinėti su bendraamžėmis, vyresnėmis ir jau ilgesnę mėnesinių patirtį turinčiomis merginomis savo potyrius, pagaliau pradėjo kalbėtis apie menstruacijas su motinomis. Tuo tarpu kitos, t.y. laiku ir juolab vėlai brendusios tame diskurse dalyvauti net negalėjo. Jos paprasčiausiai neturėjo nei apie ką kalbėti, nei su kuo kalbėti. Kaip matome iš 5 pav., iki menarchės žymi dalis net ir vėlai brendusių mūsų imties merginų su mama apie mėnesines visai nekalbėjo.

Taigi pereikime prie antrosios hipotezės. Ji skamba šitaip: pokalbio su motina buvimas/nebuvimas iki menarchės daro įtaką dukterų nuostatomis į menstruacijas.

Tai, kad pokalbis su motina naudingas ir reikalingas, pastebi daugelis autorių. Pabrėždami pokalbio svarbą šie autoriai, kaip taisyklė, atkreipia dėmesį į pokalbio kokybinius aspektus, akcentuoja pokalbio aplinkybes, menarchės jau sulaukusių mergaičių rekomendacijas, skirtas pokalbio su mama kokybei gerinti (de Beauvoir, 1996; Koff ir Rierdan, 1995; Costos ir kt., 2002). Tačiau, kiek mums žinoma, dar niekas netyrinėjo, kiek ilgai išlieka veiksmingas iki menarchės įvykusio pokalbio poveikis ir kaip šis pokalbis veikia dukterų nuostatas į menstruacijas. Šitai rašydami turime omenyje tą poveikį, kurį merginoms galimai daro pats vienas pokalbio su mama faktas, visiškai atsiribojus nuo pokalbio turinio. Kiek mums žinoma, pokalbio kokybę ir aplinkybes akcentavusiems autoriams net nebuvo kilusi mintis domėtis, kokią įtaką dukroms daro grynas pokalbio su mama faktas. Į vakarietiškos kultūros kontekstą gilintis nelinkę autoriai, matyt, galvojo, kad šitoks tyrimas rezultatų neduos.

Mes savo antrąją hipotezę formulavome remdamiesi lietuviškuoju kultūriniu mėnesinių kontekstu, kad ir labai nedaug jis mums pažįstamas. Vis dėlto senų moterų apklausos aiškiai parodė, kad lietuviška tradicija griežtai reikalauja, kad mergaitė iki menarchės apie mėnesines nieko iš niekur nesužinotų, o ypač iš motinos. Šio draudimo prežastys dar nenustatytos. Kitose kultūrose būna kitaip. Pavyzdžiui, Zimbabvėje žinios apie mergaitės menarchę keliauja per motinos motiną, kuri apie tai informuoja mergaitės motiną, savo dukterį (McMaster ir Cormie, 1997). Lietuvoje net ir šito nebuvo (Šaknys, 1996; Račiūnaitė, 2002). Vyresniosios kartos lietuvės moterys liudija, kad iki menarchės nei motina, nei vyresnioji sesuo, nei močiutė niekada neinicijuodavo pokalbių menarchės ir mėnesinių tema. Motinos tikslas buvo vienas - užtikrinti šiuo klausimu tylą ir paslaptį. R. S. Bramwell ir bendraautoriai (2002), beje, irgi pastebėjo, kad vakarietiško kultūrai, kuri ir pati labai įvairi, būdinga šiuo požiūriu laikytis tylos ir paslapties, o ne mažiau įvairiai rytietiško (indiškai, įskaitant islamo kraštus) kultūrai – viešumo ir atvirumo.

Kadangi lietuviškajai menstruacijų sampratai taip labai būdinga tylą, gėda ir paslaptis, vadinasi, kaip rodo mūsų tyrimo rezultatai, vien pats pokalbio su motina faktas (*net jeigu pokalbio turinys būtų labiausiai nevykęs, o pašnekesys būtų atliktas, ignoruojant visas pubertetinio švietimo ir menstruacinės edukacijos specialistų rekomendacijas ir nepaisant visų kitų aplinkybių*), kaip tam tikro kultūrinio tabu sulaužymas, duoda liekamąjį efektą. Taigi antroji mūsų kelta hipotezė pasitvirtino.

Remiantis mūsų tyrimo dalyvavusių studentų tvirtinimais, 57% merginų iki menarchės su motina apie menstruacijas kalbėjo, o 43% - nekalbėjo (5 pav.). Anksti brendusiųjų grupėje vienodas skaičius tyrimo dalyvių atsakė, kad su motina iki pirmųjų mėnesinių nekalbėjo (5 pav.). Šitoks kalbėjusių/nekalbėjusių pasiskirstymas lyg ir perša mintį, kad mamos paprasčiausiai nespėjo apie mėnesines pasišnekėti su anksti subrendusiomis (menarchė iki 12, 6 metų amžiaus) dukromis ir kad

šis pokalbis tikrai būtų įvykęs, jei tik dukros būtų ne taip greitai brendusios. Tačiau pažvelgus į kalbėjusių/nekalbėjusių santykių laikų (menarchė 12,6 – 14,6 metų tarpsnyje) ir vėlai brendusių (menarchė vėliau nei 14, 6 metų) grupėje, matyti, kad ženkliai dalis laiku ir vėlai brendusių merginų motinų irgi „nespėjo“ pasikalbėti su dukromis. Vadinasi, tai, kad daugiau nei pusė iš vėlai brendusių merginų iki menarchės nesišnekėjo su motinomis apie mėnesines, aiškiai liudija, kad tradiciniai draudimai Lietuvoje dar labai gyvybingi.

Kalbėjusios su motina apie mėnesines iki joms prasidedant merginos labiau pritaria nuomonei, kad mėnesinės – tai sveikatą griaunantis įvykis (6 pav.). Statistiškai tie skirtumai nereikšmingi. Tačiau kodėl kalbėjusių su motina sutikimas su 1 faktoriui priklausančiais teiginiais ne tik nesiskiria nuo nekalbėjusių su motinomis, bet net ir šiek tiek yra didesnis?

Galima būtų manyti, kad jeigu su mama kalbėjusios mūsų tiriamosios būtų buvusios jaunesnės, t.y. jeigu nuo pokalbio su mama iki mūsų tyrimo būtų praėję kiek mažiau laiko, gal mes būtume užfiksavę statistiškai reikšmingą skirtumą tarp kalbėjusiųjų ir nekalbėjusiųjų. Tačiau yra svarbi aplinkybė: kiti autoriai gavo duomenų, kad motinos, kalbėdamos su dukterimis, apskritai akcentuoja sveikatą, mėnesines įvardina kaip sveikatos krizę, išakmiai perspėja dukteris saugotis visų įmanomų ligų ir ragina visokeriopai tausoti sveikatą (Koff ir Rierdan, 1995; Costos ir kt., 2002). Geriausių ketinimų skatinamos motinos galvoja, kad atsarga gėdos nedaro, jos įsitikinusios, kad šitokia sveikatą tausojanti pozicija gera. Todėl, net jeigu ir būtumėm nustatę statistiškai reikšmingą nuostatų skirtumą, kažin ar galėtume tvirtinti, kad su motinomis kalbėjusių merginų nuostata blogesnė už nekalbėjusiųjų.

Antrasis (2), 9, 14 teiginiai išryškino statistiškai reikšmingus skirtumus tarp kalbėjusiųjų ir nekalbėjusiųjų. Minėtiems teiginiais labiau pritaria kalbėjusios su motina. Antrasis (2) teiginys išreiškia nenorą akceptuoti sveiką brandos faktą, kurį kultūra (jai šiuo atveju atstovauja motina) pateikia kaip apverktiną neišvengiamybę. Mes neklausinėjome merginų apie pokalbio turinį. Tačiau, kaip matyti iš gautų rezultatų, turinys, tiksliau sakant, jo ambivalentiškumas atsiskleidžia pats. Šį ambivalentiškumą patvirtina statistiškai reikšmingi kalbėjusiųjų palankesnes nuostatas į menstruacijas demonstruojantys 9 ir 14 teiginio vertinimai. Jie rodo, kad motinos pokalbis su dukra iki menarchės padeda formuoti kūno vaizdą, kūniškajam identitetui, kas labai svarbu paauglystės metais. Mūsų tyrimas atskleidė, kad palankų pokalbio efektą dar jaučia net dvidešimtmetės. Kalbėjusios su motinomis ženkliai labiau sutinka su 3 faktoriaus teiginiais. Tai rodo jų palankesnes nuostatas į mėnesines (6 pav.).

Mūsų tyrimas akivaizdžiai demonstruoja tai, ką pastebi ir kiti autoriai, rašantys apie mergaičių rengimą ir pasiruošimą menarchoi. Jie pabrėžia, kad ir motinos (net ir tos, kurios išdrįsta su dukromis iki menarchės kalbėti), ir mokytojos, ir įvairios šviečiamosios brošiūros, ir jaunimo bei

moterų žurnalai, jau nekalbant apie reklamą, apskritai patologizuodami reprodukcinį kūną, be saiko akcentuoja mėnesines kaip sveikatos problemą. Be to, kaip leidžia spėti mūsų tyrimo duomenys, šiems diskursams netrūksta ir visiško pasidavimo savo liūdnam likimui motyvų. Akivaizdu, kad kuo mažiau resignacijos gaidų skambės mūsų mergaičių pubertetinio ugdymo programuose, brošiūrose ir lankstinukuose, sveikatos laidose ir valandėlese, tuo bus geresnės nuostatos į menstruacijas, kaip moteriškumo, produktyvumo, sveikatos ir gyvybingumo ženklą.

IŠVADOS

1. Hipotezē, kad anksti, laiku ir vēlai brendusiu merginu nuostatos i menstruacijas skiriasi, pasitvirtino:
 - Anksti brendusios merginos labiau nei laiku ar vēlai brendusios pritarē teiginiams, jog mēnesinēs – tai sveikata griaunantis ir nepatogumus keliantis i vykis.
 - Laiku brendusios merginos labiau nei anksti ar vēlai brendusios pritarē minčiai, kad mēnesinēs – tai natūralus i vykis, nedarantis itakos tiek protinei, tiek fizinei moters veiklai.
 - Vēlai brendusios merginos labiau nei laiku ar anksti brendusios sutiko su mintimi, kad mēnesines galima nujausti ir numatyti.

2. Hipotezē, kad pokalbio su motinomis apie mēnesines iki menarchēs buvimas ar nebuvimas daro itakos merginu nuostatoms i menstruacijas, pasitvirtino:
 - Kalbėjusios su motinomis prieš menarchē teiginiams, kad mēnesinēs – tai sveikata griaunantis ir nepatogumus keliantis i vykis, pritarē labiau negu tos merginos, kurios su motinomis nekalbējo.
 - Kalbėjusios su motinomis prieš menarchē merginos labiau pritarē teiginiams, kad mēnesinēs – tai natūralus i vykis.

LITERATŪRA

- Antai A. B., Udezi A. W., Ekanem E. E., Okon U. J., Umoyoho A. U.** Premenstrual Syndrome: Prevalence in Students of the University of Calabar, Nigeria // *African Journal of Biomedical Research*, 2004, vol. 7, p. 45-50.
- Baca-Garcia E., Diaz-Sastre C., Ceverino A., Saiz-Ruiz J., Diaz F. J., De Leon J.** Association Between the Menses and Suicide Attempts: A Replications Study // *Psychosomatic Medicine*, 2003, vol. 65, p. 237-244.
- Balčiūnienė I., Nainys J. V., Pavidonis S., Tutkuvienė J.** Lietuvių antropologijos metmenys. V., 1991. 240 p.
- Balikienė M.** Tikėjimo bloga akimi raiška šiuolaikinėje Lietuvoje: tikėjimo ištakos. Istorijos magistro darbas. VU Istorijos fakultetas. V., 2004. 75 p.
- Balikienė M., Baranauskaitė I., Navickas V.** Mėnesinės lietuvių kultūroje. Etnografinių klausimų lapas. Vilnius, 2006. 10 p.
- Baranauskaitė I.** Merginų reakcijos į menarchę. Psichologijos bakalauro darbas. VU Filosofijos fakultetas. V., 2004. 47 p.
- Balys J.** Vaikystė ir vedybos. Lietuvių liaudies tradicijos. Silver Spring. 1979.
- Beausang C. C., Razor A. G.** Young Western Women's Experiences of Menarche and Menstruation // *Health Care for Women International*, 2000, vol. 21, Issue 6, p. 517-529.
- de Beauvoir S.** Antroji lytis. V., 1996. 823 p.
- Bettelheim B.** Symbolic Wounds. Puberty Rites and the Envious Male. Collier Books, 1971, 194 p.
- Bosch A.** Adolescents' Reproductive Health in Rural Bangladesh: The Impact of Early Childhood Nutritional Anthropometry. Dutch University Press, Bloemgracht 82 hs, 1015 TM, Amsterdam, The Netherlands, 2005. 296 p.
- Bramwell R. S., Biswas E. L., Anderson C.** Using the Menstrual Attitude Questionnaire with a British and an Indian Sample // *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 2002, vol. 20, No.3, p.159-170.
- Brooks-Gunn J.** The Saliency and Timing of the Menstrual Flow // *Psychosomatic Medicine*, 1985, vol. 47, No. 4, p. 363-371.
- Brooks-Gunn J., Reiter E. O.** The Role of Pubertal Processes // *At the Threshold: The Developing Adolescent*. Ed. by S.S. Feldman and G.R.Elliot. Harvard University Press, 1994, p. 16 -53.
- Brooks-Gunn J., Ruble D.** The Menstrual Attitude Questionnaire // *Psychosomatic Medicine*, 1980, vol. 42, No.5, p. 503-512.
- Brooks-Gunn J., Ruble D. N.** The Development of Menstrual-related Beliefs and Behaviors during Early Adolescence // *Child Development*, 1982, vol. 53, No. 6, p.1567-1577.

Brooks J., Ruble D. N., Clark A. College Women's Attitudes and Expectations Concerning Menstrual-Related Changes // *Psychosomatic Medicine*, 1977, vol. 39, No. 5, p.288-298.

Bruzgytė L. Anksčiau ir vėliau bręstančių merginų reakcijos į pubertetinius reiškinius. Psichologijos bakalauro darbas. VU Filosofijos fakultetas, V., 2001. 40 p.

Chrisler J. C., Zittel C. B. Menarche Stories: Reminiscences of College Students from Lithuania, Malaysia, Sudan, and the United States // *Health Care for Women International*, 1998, vol.19, Issue 4, p. 303-313.

Chung C. E., Straatman R. D., Cordova M. Q., Reynaga G. F., Burchfield S. A., Kavanaugh T. Menarche and Its Implications for Educational Policy in Peru. Ayacucho, Peru, 2001. 72 p.

Clarke A. E., Ruble D. N. Young Adolescent's Beliefs Concerning Menstruation // *Child Development*, 1978, vol. 49, p. 231-234

Costos D., Ackerman R., Paradis L. Recollections of Menarche: Communication between Mothers and Daughters Regarding Menstruation // *Sex Roles. A Journal of Research*, 2002, vol. 46, No 1-2, p. 49 –59.

Crouch M., McKenzie H. A Social Perspective for Menarche? // *Journal of Youth Studies*, 1999, vol. 2, p.213-225.

Delaney J., Lupton M. J., Toth E. The Curse. A Cultural History of Menstruation. New-York. 1976. 276 p.

Deo D. S., Ghattargi C. H. Perceptions and Practices Regarding Menstruation: A Comparative Study in Urban and Rural Adolescent Girls // *Indian Journal of Community Medicine*, 2005, vol. 30, Nr. 1, p. 1-2.

Diorio J., Munro J. A. Doing Harm in the Name of Protection: Menstruation as a Topic for Sex Education // *Gender & Education*, 2000, vol.12, Issue 3, p. 347-366.

Ellis B. J. Timing of Pubertal Maturation in Girls: An Integrated Life History Approach // *Psychological Bulletin*, 2004, vol. 130, No 6, p. 920-958.

Ellis B. J., Bates J. E., Dodge K. A., Fergusson D. M., Horwood L. J., Pettit G. S., Woodward L. Does Father Absence Place Daughters at Special Risk for Early Sexual Activity and Teenage Pregnancy? // *Child Development*, 2003, vol. 74, No 3, p. 801-821.

Fecteau N. Perceptions of Young Women Regarding Menopause // Wisconsin Lutheran College Second Annual WELS and ELS Undergraduate Research Symposium. CHARIS Institute of Wisconsin 53226, April 27 and 28, 2002, p. 1-15.

Ge X., Conger R. D., Elder G. H. Jr. Coming of Age Too Early: Pubertal Influences on Girl's Vulnerability to Psychological Distress // *Child Development*, 1996, vol. 67, p.3386-3400.

Goldberg S., Blumberg S.L., Kriger A. Menarche and Interest in Infants: Biological and Social Influences // *Child Development*, 1982, vol. 53, No. 6, p.1544-1550.

- Greif E. B., Ulman K. J.** The Psychological Impact of Menarche on Early Adolescent Females: A Review of the Literature // *Child Development*, 1982, vol. 53, No. 6, p. 1413 –1430.
- Hamilton J. A.** University Women's Experience with and Perceptions of Premenstrual Syndrome // A Master's Thesis Submitted to the Faculty of Graduate Studies and Research Through the Department of Psychology in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Masters of Arts at the University of Windsor. Windsor, Ontario, 1998, 70 p.
- Herd G.** Sambia Nosebleeding Rites and Male Proximity to Women // *Cultural Psychology. Essays on Comparative Human Development*. Ed. By J. W. Stigler, R. A. Shweder and G. Herdt. Cambridge University Press, 1990. p. 366-400.
- Horney K.** Ženska psihologija. T. 1. Sankt-Peterburg, 1993. 223 p.
- Yeung D. Y. L., So-kum Tang C., Lee A.** Psychosocial and Cultural Factors Influencing Expectations of Menarche. A Study on Chinese Premenarcheal Teenage Girls // *Journal of Adolescent Research*, 2005, vol. 20, No 1. p. 118-135.
- Juodoji knyga.** Surinko Jonas Basanavičius. // Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka. T.12. V., 2004. 682 p.
- Kaip palengvinti** priešmenstruacinį sindromą [žiūrėta 2006 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: www.medicine.lt/straipsnis.asp?StraipsnioID=6134
- Kaip sušvelninti** priešmenstruacinį sindromą [žiūrėta 2006 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: www.medicinavisiems.lt/default.asp?lygis=2&TurID=30&TurID2=30&strID=343&subj=str
- Kaplan E. B.** Women's Perceptions of the Adolescent Experience // *Adolescence*, 1997, vol.32, Issue 127, p.715-735.
- Kissling E. A.** On the Rag on Screen: Menarche in Film and Television // *Sex Roles. A Journal of Research*, 2002, vol. 46, No 1-2, p. 5-12.
- Kiškunė L., Pociūtė R.** Gimdymas ir gimimas. Šiandieninės patirtys pribuvėjystės istorijos kontekste. V., 2005. 312 p.
- Koff E., Rierdan J.** Preparing Girls for Menstruation: Recommendations from Adolescent Girls // *Adolescence*, 1995, vol. 30, Issue 120, p.795-812.
- Koff E., Rierdan J., Silverstone E.** Changes in Representation of Body Image as a Function of Menarcheal Status // *Developmental Psychology*, 1978, vol. 14, No. 6, p. 635-642.
- Kowalski R. M., Chapple T.** The Social Stigma of Menstruation: Fact or Fiction? // *Psychology of Women Quarterly*, 2000, vol. 24, p. 74-80.
- Lee J., Sasser - Coen J.** Memories of Menarche: Older Women Remember Their First Period // *Journal of Aging Studies*, 1996, vol.10, Issue 2, p. 83-102.
- Lock M.** Menopause: Lessons from Anthropology // *Psychosomatic Medicine*, 1998, vol. 60, p. 410-419.

Maestriperi D., Roney J. R., DeBias N., Durante K. M., Spaepen G. M. Father Absence, Menarche and Interest in Infants among Adolescent Girls // *Developmental Science*, 2004, 7:5, p. 560-566.

Marvan M. L., Escobedo C. Premenstrual Symptomatology: Role of Prior Knowledge about Premenstrual Syndrome // *Psychosomatic Medicine*, 1999, vol. 61, p. 163-167.

Marvan M. L., Vacio A., Espinoza-Hernandez G. A Comparison of Menstrual Changes Expected by Pre-Menarcheal Adolescents and Changes Actually Experienced by Post-Menarcheal Adolescents in Mexico // *Journal of School Health*, 2001, vol.71, Issue 9, p.458-462.

Matthews K. A. Myths and Realities of the Menopause // *Psychosomatic Medicine*, 1992, vol. 54: 1-9, p.1-9.

McGrory A. Menarche: Responses of Early Adolescent Females // *Adolescence*, 1990, vol. 25, Issue 98, p. 265-271.

McMaster J., Cormie K. Menstrual and Premenstrual Experiences of Women in a Developing Country // *Health Care for Women International*, 1997, vol.18, Issue 6, p. 533-542.

Mead M. *Male and Female. A Study of the Sexes in a Changing World.* William Morrow & Company, Inc., New York, 1975. 477 p.

Merskin D. Adolescence, Advertising, and the Ideology of Menstruation // *Sex Roles. A Journal of Research*, 1999, vol. 40, No. 11-12, p. 941-957.

Moos R. H. The Development of a Menstrual Distress Questionnaire // *Psychosomatic Medicine*, 1968, vol. 30, No. 6, p. 853-867.

Murray S. "Keeping Their Secret Safe": Menstrual Etiquette in Australia, 1900-1960 // *Hecate*, 1998, vol.24, Issue 1, p. 62-80.

Narayan K. A., Srinivasa D. K., Pelto P. J., Veerammal S. Puberty Rituals, Reproductive Knowledge and Health of Adolescent Schoolgirls in South India // *Asia-Pacific Population Journal*, 2001, vol. 16, No. 2. p. 225-238.

Neugarten B. L. Kraines R. J. "Menopausal Symptoms" in Women of Various Ages // *Psychosomatic Medicine*, 1965, vol. 27, No. 3, p. 266-273.

Parlee M. B. Stereotypic Beliefs about Menstruation: A Methodological Note on the Moos Menstrual Distress Questionnaire and Some New Data // *Psychosomatic Medicine*, 1974, vol. 36, No. 3, p. 229-240.

Quinlan R. J. Father Absence, Parental Care and Female Reproductive Development // *Evolution and Human Behavior*, 2003, vol. 24, p. 376-390.

Račiūnaitė R. Moteris tradicinėje lietuvių kultūroje. Gyvenimo ciklo papročiai (XIX a. pabaiga – XX a. vidurys). Kaunas, 2002. 164 p.

Roux J.-P. *Krew. Mity, symbole, rzeczywistosc.* Krakow, 1994. 406 s.

Rousseau M. E., McCool W. F. The Menopausal Experience of African American Women: Overview and Suggestions for Research // *Health Care for Women International*, 1997, vol.18, Issue 3, p. 233-250.

Ruble D. N., Brooks-Gunn J. The Experience of Menarche // *Child Development*, 1982, vol. 53, No. 6, p. 1557-1566.

Shader R. I., Harmatz J. S., Tammerk H-A. Menarcheal Age and Personality: The Choice of a Statistical Test of Relationship // *Psychosomatic Medicine*, 1974, vol. 36, No.4, p. 321-326.

Simes M. R. Menarche and Emerging Female Identity: The Messages Conveyed in Menstrual Product Advertisements. A Thesis Submitted to the Faculty of Graduate Studies in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Science. Department of Family Studies, University of Manitoba, Winnipeg, Manitoba, 1998. 109 p.

Sommer B., Avis N., Meyer P., Ory M., Madden T., Kagawa-Singer M., Mouton C., O'Neill Rasor N., Adler S. Attitudes toward Menopause and Aging Across Ethnic/Racial Groups // *Psychosomatic Medicine*, 1999, vol. 61, p. 868-875.

Swenson I., Havens E. Menarche and Menstruation: A Review of the Literature // *Journal of Community Health Nursing*, 1987, vol. 4 (4), p. 199-210.

Swenson I., Foster E. Menstruation, Menarche, and Sexuality in the Public School Curriculum: School Nurses' Perceptions // *Adolescence*, 1995, vol. 30, Issue 119, p. 677-684.

Šaknys Ž. B. Jaunimo brandos apeigos Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje. Vilnius, 1996. 212 p.

Thomas F., Renaud F., Benefice E., De Meeus T., Guegan J.-F. International Variability of Ages at Menarche and Menopause: Patterns and Main Determinants // *Human Biology*, 2001, vol. 73, No. 2. p. 271-290.

Tutkuvienė J. Mergaitėi ir jos mamai. Kodėl, kada ir kaip bręstama. Meralas, 2001. 448 p.

Ussher J. M. The Role of Premenstrual Dysphoric Disorder in the Subjectification of Women // *Journal of Medical Humanities*, 2003, vol. 24, No. 1 / 2, p. 131-146.

Ussher J. M. Premenstrual Syndrome and Self-policing: Ruptures in Self-Silencing Leading to Increased Self-Surveillance and Blaming of the Body // *Social Theory & Health*, 2004, No. 2, p. 254-272.

Wierson M., Long P. J., Forehand R. L. Toward a New Understanding of Early Menarche: the Role of Environmental Stress in Pubertal Timing // *Adolescence*, 1993, vol. 28, Issue 112, p. 913-925.

Williams J. M., Currie C. Self-Esteem and Physical Development in Early Adolescence: Pubertal Timing and Body Image // *Journal of Early Adolescence*, 2000, vol. 20, Issue 2, p. 129-150.

Woods N. F., Dery G. K., Most A. Recollections of Menarche, Current Menstrual Attitudes, and Perimenstrual Symptoms // *Psychosomatic Medicine*, 1982, vol. 44, No. 3, p. 285-293.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Gerbiama apklausos dalyve,

Mėnesinės – tai labai svarbus moters gyvenimo reiškinys. Šį klausimyną sudaro 33 teiginiai apie mėnesines. Įvertink juos naudodamasi 7 balų skale nuo 1 - "visiškai nesutinku" iki 7 - "visiškai sutinku". Nepraleisk nė vieno teiginio. Ačiū už dalyvavimą. Jo anonimiškumas garantuotas.

1. Mėnesinių metu moterų sportiniai pasiekimai nėra blogesni.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

2. Mėnesinės - tai toks dalykas, su kuriuo tiesiog turi susitaikyti.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

3. Mėnesinės - tai nuolat pasikartojantis moteriškumo patvirtinimas.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

4. Artėjančias mėnesines galiu nustatyti iš to, kad krūtys darosi jautresnės, skauda nugarą, randasi spazmų ir kitokių fizinių ženklų.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

5. Prieš pat mėnesines ar jų metu daugumai moterų padidėja svoris.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

6. Mėnesinių metu moterys jaučia didesnę nuovargį.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

7. Mėnesinių metu iš draugių ir draugų laukiu didesnio atidumo ir dėmesio.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

8. Tam tikra prasme mėgstu savo mėnesines.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

9. Mėnesinės leidžia moterims geriau suprasti savo kūnus.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

10. Iš to, kaip prieš mėnesines keičiasi nuotaika, išmokau nustatyti, kad jos artėja.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

11. Žmonės neturėtų priekaištauti moteriai, lengvai susierzinančiai prieš mėnesines arba jų metu.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

12. Mėnesinių keliami fiziologiniai padariniai, apskritai, nėra didesni už tuos, kuriuos kelia įprastiniai fizinės būklės svyravimai.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

13. Vyrams iš tikrųjų geriau dėl to, kad jiems kas mėnesį nepasirodo mėnesinės.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

14. Mėnesinės man suteikia galimybę palaikyti ryšį su savo kūnu.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

15. Mėnesinių ciklas nedaro įtakos mano emocijoms.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

16. Spazmai kamuoja tik tuomet, kai į juos kreipi dėmesį.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

17. Spazmai gali kenkti mano sportiniams pasiekimams.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

18. Mėnesinių metų jaučiuosi tokios pat geros fizinės būklės, kaip ir kitu mėnesio laiku.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

19. Tikiuosi, kad kada nors ateityje bus įmanoma padaryti taip, kad mėnesinės prasidėtų ir baigtųsi per kelias minutes.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

20. Mėnesinės - tai akivaizdus visą gyvąją gamtą persmelkiančio ritmiškumo pavyzdys.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

21. Moteris, kuri savo irzlumą aiškina artėjančiomis mėnesinėmis, yra emociškai nestabili.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

22. Nežymius fiziologinius padarinius, kuriuos man kelia mėnesinės, aš vos pastebiu.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

23. Neleidžiu, kad mėnesinės trukdytų mano įprastinę veiklą.

Visiškai nesutinku 1 *.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....*.....* Visiškai sutinku 7

24. Nemanau, kad mėnesinės darytų įtaką tam, kaip aš atlieku proto veiklos reikalaujančias užduotis.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

25. Vis dėlto geriau būtų vengti tam tikros veiklos mėnesinių metu.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

26. Iš mėnesinių tik tiek naudos, kad jos man rodo, jog nesu nėščia.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

27. Moterys, kurios skundžiasi mėnesinių keliamomis kančiomis, paprasčiausiai ieško, kuo pasiteisinti.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

28. Lyginant su kitu mėnesio laiku, lengviau susierzinu prieš prasidedant mėnesinėms ar jų metu.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

29. Suprantu, kad negaliu mėnesinių metu iš savęs išsireikalauti tiek, kiek galėčiau kitu mėnesio laiku.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

30. Reguliariai pasikartojančios mėnesinės - tai išorinis ženklas, rodantis, kad moteris iš principo sveika.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

31. Įtampa ar irzlumas prieš mėnesines - tai vien moterų išsigalvotas dalykas.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

32. Moterims paprasčiausiai lieka susitaikyti su faktu, kad mėnesinių metu joms darbai galbūt seksis ne taip gerai, kaip kitu laiku.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

33. Dauguma moterų per daug sureikšmina mėnesinių fiziologinius padarinius.

Visiškai nesutinku	*	*	*	*	*	*	*	Visiškai sutinku
	1		2		3		4		5		6		7	

Tavo amžius.....

Mano pirmosios mėnesinės prasidėjo, kai man buvo metų ir mėnesiai.

Ar iki prasidedant mėnesinėms kalbėjaisi apie jas su savo mama?

Taip Ne

LABAI AČIŪ UŽ DALYVAVIMĄ